

Konfüçyüs ve Sokrates'in Eğitim Felsefelerinin Yetişkin Eğitimi Açısından Karşılaştırılması

Ufuk Cem KOMŞU¹

ÖZ

Biri Doğu Uygarlığının, diğeri ise Batı Uygarlığı'nın en önemli temsilcilerinden biri olarak tanımlanan iki büyük düşünür: Konfüçyüs ve Socrates. Her ikisi de, toplumsal önderlik rolü de oynayabilmiş olan iki büyük öğretmen olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, birbirlerine yakın dönemlerde, kendilerine özgü yöntemlerle çevrelerindeki insanları bilgilendirmiş ve günümüz eğitim anlayışı ile yetişkin öğrenmesi yaklaşımlarına da ilham vermiş olan iki büyük öğreticinin ortak ve farklı yönlerinin, nedenleriyle birlikte tartışılması ve bunun eğitim felsefelerine yansımalarının da sergilenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, öncelikle doğdukları toplumsal ortamın dönemsel özellikleri sergilenmiş, daha sonra ise savundukları ilkeleri, kavramsal dayanakları, hayata ve evrene dair fikirleri ile öğretim yöntemleri ve araçları incelenmiştir. Literatür tarama yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda, görülmüştür ki, özde aynı ahlaki hedeflerin başarılması yolunda, bazı benzer yöntemler uygulanmıştır. Bununla birlikte, Konfüçyüs'ün öğretisinin, günümüz yetişkin eğitimi ve öğrenmesi anlayışındaki bazı ilkelere ve yönemsel bileşenlere daha yakın olduğu söylenebilmektedir.

Anahtar kelimeler: Bilgelik, erdem, eğitim felsefesi ve yetişkin eğitimi.

The Comparison of the Education Philosophies of Confucius and Socrates from the Perspective of Adult Education

ABSTRACT

Confucius and Socrates, one from East and one from West, who called as representing their high civilizations' wisdom and social values, are regarded as both great teachers and leaders. In this paper, both two philosophers' personal teaching techniques and educational philosophies have been analyzed and discussed in order to compare. It is aimed that, the differences and similarities between their philosophies and methods might be discussed to distinguish, so that, it would be possible to make a comparison based on adult education. In this study, the method of literature review has been used to collect the data. After expressing their contemporary social conditions, their principles, conceptual approaches and thoughts about spiritual existence, life and universe, then Confucius' and Socrates' educational philosophies, teaching attitudes and views about knowledge-human relations have been discussed. Both Socrates and Confucius intended to achieve same moral goals by using some similar implements. Nevertheless, Confucius' educational and social views and values seem to be more suitable for today's adult educational principles and methodological components.

Keywords: Wisdom, virtue, education philosophy and adult education.

---

¹ Öğr. Gör, Mersin Üniversitesi Erdemli M.Y.O; Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı, Halk Eğitimi Doktora Öğrencisi.

GİRİŞ

Öncelikle, bazı araştırmacılarımızın düşünce geleneğinin karakteristiklerinden ve Batı-Doğu uygarlıkları konulu analizlerden esinlendiği belirtilmelidir. Ancak burada, uygarlıklar üzerine değil, kendi çağlarından günümüze dek uzanan etkileri yaratabilmiş olan bazı kişisel değerler, fikirler ve yöntemler ekseninde gerçekleştirilen bir çalışma söz konusudur. Fakat, bu kişilerin, kendi uygarlıklarının ve yaşadıkları koşulların birer ürünü olduğundan hareketle, bazı sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve tarihsel değerlendirmelerin de yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Günümüzün koşulları ve görüşleriyle geçmiş dönemdeki toplumlara ve kişilere bakılırken, o dönemin şartlarının, yapısal ilkelerinin ve özelliklerinin gözönüne alınarak yaklaşılması ve sadece bugünün değerleri ve kalıplarıyla değerlendirmeler yapılmaması gerektiğinden hareketle (İbn Haldun, Akt. Meriç, 1998), yapılacak değerlendirmeler ve karşılaştırmalarda, Konfüçyüs'ün ve Sokrates'in günümüz pedagoji veya andragoji bakış açılarını tam olarak yansıtmaları da beklenmemiştir. Ayrıca, bu tür bir karşılaştırma çalışmasında bazı temel ölçütlerin kullanılması, karşılaştırılabilirliği ve ölçülebilirliği kolaylaştıracağından, Konfüçyüs ve Sokrates'e ilişkin insan ve eğitim felsefesi, yöntem ve araçlar ile eğitim konuları boyutları oluşturulmuş ve bunlar çalışmanın son kısmında da ayrı ayrı tartışılmıştır. Bu çalışmada, literatür tarama yöntemi kullanılmış olup, hem Türkçe hem de yabancı kaynaklardan oluşan makale, kitap ve bildiri metinlerinden yararlanılmıştır.

Genel Olarak Çin Uygarlığı ve Konfüçyüs Dönemi Koşulları

Bir kıta ülkesi olarak Çin'in, paralel dönemler karşılaştırılacak olduğunda, eski Yunan uygarlığından (ve selefi diğer Akdeniz uygarlıklarından da) çok farklı coğrafi ve ekonomik koşullara sahip olduğu görülür. Toprağın, zenginliğin ana kaynağı olduğu bir tarım ülkesinde, ekonomide ve siyasette de belirleyici bir rol oynaması (toprağın kullanımı ve dağıtımıyla) kaçınılmaz olmuştur. Büyük alanlarda binlerce yıl boyunca sürdürülen ekim-dikim ve sulama faaliyetleriyle uğraşan çiftçiliğe dayalı bir uygarlık, doğal olarak, çiftçiliğin üretim gücüne ve toplumsal konumuna, doğa olaylarına, mevsimsel değişikliklere ve takvim bilgisine de büyük önem atfetmiştir. Böyle bir toplumsal yapı içerisinde, geleneksel olarak nitelendirilebilecek dört mesleğin ve toplumsal sınıfın varlığı söz konusu olmuştur: *Bilim adamları, çiftçiler, sanatçılar ve tüccarlar* (toprağa sadakatsizliğinden ve değişkenliğinden dolayı güvenilmez ve fazla çalışmayan bir sınıf olarak görülen tüccarlar, geleneksel Çin kültüründe takdir görmez ve en aşağı sınıf olarak kabul edilirdi) (Yu-Lan, 2009). Öncelikle belirtilmelidir ki, "felsefe"nin Çin medeniyetinde işgal ettiği yer, "din"nin diğer uygarlıklardaki yeriyse karşılaştırılabilecek düzeydedir. Çünkü, Çin'de felsefe, her eğitimli kişinin ilgilendiği bir olgu niteliğindedir. Nitekim, antik dönemde de, bir kişinin eğitimine başlanırken, ilk olarak felsefe eğitimiyle işe başlanmaktaydı. Bundan dolayıdır ki, Çinlilerin, Batılı uygarlıkların aksine, dine değil felsefeye yönelerek, gerçek dünyanın ötesinde olan şeylere dönük arzularını giderdiği ve

dinle başarılabilceğinden daha yüksek düzeyde ahlaki ve ahlak-üzeri (super-moral) değerler yaratıp bireylerini filozoflaştırdığı söylenebilmektedir (Yu-Lan, 2009).

Antik Çin uygarlığında ekonomi, aile, eğitim, din-ahlak olguları, sanat ve felsefi metodolojiye ilişkin olarak şu özellikler öne çıkmaktadır (Beck, 2010; Bilhan, 1983; Diakov, 2010; Eliade, 2010; Yu-Lan, 2009):

Büyük ırmaklar etrafında yoğunlaşmış bir dağılım sergileyen ve tarımsal faaliyetlere dayalı bir toplumdur. Çin ailesi, dünyadaki en karmaşık ve organize edilmiş toplumsal kurumlardan birisidir. Çin'in toplumsal sisteminin temelini oluşturan aile kurumu, ileride değinileceği üzere, Konfüçyüs öğretisinde de önemle değinilmiş olan ve toplumsal yaşamın temeli sayılan beş ana ilişki türünün (*hükümdar-tebaa, baba-oğul, yaşlı-genç kardeşler, karı-koca ve arkadaş-arkadaş ilişkileri*) temel öğelerini oluşturmaktadır.

Antik Çin'deki dinsel düşünce eğilimlerinin, belli temel fikirler ve ilkelerden oluştuğu söylenebilmektedir. Gerçekliğin temel ilkesi olan Tao kavramı, yin-yang ritmi ve zıtlıkların döngüsü ile makro-mikro kozmoz etkileşimi bunlardandır. Konfüçyüsçülük, toplumsal örgütlenmelerin ve gündelik yaşamın felsefesini kurarken, Taoculuk, doğal sistemleri ve doğal olanın kendiliğindenliğini vurgulamaktadır. Bu özelliklerinden dolayı Konfüçyüsçülük daha dünyevi sayılırken, Taoculuk ise toplumun sınırlarının ötesiyile ilgili olması nedeniyle öte-dünyalı sayılmakta ve birbirini tamamlayan bu iki görüş, Çin felsefesinin iki ayrı yüzünü oluşturmuş olmaktadır.

Çin felsefesinin, toplumsal ve kültürel tarihinin ve klasik eğitim sisteminin temeli, *Klasikler* olarak bilinen yazarlar topluluğunun ürünü olan yazılı eserlere dayalıdır. Bu yazarların ürünü olan kitaplar da *Klasikler* terimiyle anılmakta olup, bunlar arasında öne çıkan en önemli eserler, *Altı Klasikler*'dir. (*Değişimler Kitabı, Tarih Kitabı, İlahiler-Şiir Kitabı, İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları ve Ayınlar Sicili* (Törelere Kitabı) ve *Müzik Kitabı*)

Çin filozoflarının ideal insan modeli barışçı, adil, geleneklere ve toplumsal kurallara bağlı, farklı olanları sevmeyi bilen, kendisiyle birlikte değişerek gelişen bir toplumu ve dünyayı arzulayan bir kişidir. Böyle kişilerin yetiştirilmesi ise, erdeme dayalı eğitimler veren okulların görevi olarak tanımlanmış ve bu da bir eğitim geleneğinin oluşmasına yol açmıştır. Antik Çin'deki okullar, Batılı anlamıyla tanımlanan okul kavramından farklı olarak, bir düşünce akımını ve onun takipçilerini ifade eder.

Antik Çin tarihine dair bulgu ve bilgiler, Şang hanedanı döneminden itibaren başlıyor olup, bu hanedanlık M.Ö 1751-1028 döneminde hüküm sürmüştür. Bu dönemin ana nitelikleri tunç işlemeciliği, kent merkezlerinin doğuşu, askeri bir aristokrasinin varlığı, krallık kurumunun ve yazının ilk adımlarıdır (Eliade, 2010). Çeu/Zhou Hanedanlığı'nın hükümlanlığı, Konfüçyüs'ün yaşadığı dönemi kapsamakta olup, Çin tarihinin en çalkantılı ve kanlı dönemi olan Savaşan Beylikler/Devletler Dönemi'ne denk gelmektedir. Bu dönemde, bugünkü Çin'in bulunduğu alanın çok daha küçük bir bölümüne dağılmış halde bulunan ve Çeular'a boyun eğmek istemeyen farklı feodal krallıkların/hanlıkların

birbirlerine karşı sürdürdüğü yoğun bir mücadele söz konusudur. (Türker, 2007; Yu-Lan, 2009).

Çeu Hanedanlığı dönemine ilişkin (“Savaşan Devletler” dönemi, M.Ö 480-222) sosyo-ekonomik ve siyasal ortama dair aşağıdaki saptamalar yapılabilmektedir (Diakov, 2010; Türker, 2007; Yu-Lan, 2009):

Binlerce feodal krallıktan oluşan, parçalanmış ve kontrolsüz bir siyasal yapı ve bu yapıdan güç alan sürekli savaş ortamı (Antik Yunan’daki kent-devleti yapısına benzeyen biçimde, henüz siyasal birliğini sağlayamamış küçük devletlerin rekabeti söz konusuysen, bu dönemde kısmen de olsa birleşmeler ortaya çıkmıştır). Sürekli savaş ortamından kaynaklanan huzursuzluklar, istikrarsızlıklar ve adaletsizlikler söz konusudur (savaşlarda kaybeden tarafların köleleşmesi, suikastler,...vb).

Tarımsal üretime ve savaş sanatlarına ağırlık veren bir sosyo-ekonomik ortam hakimdir. Tarımda istihdam edilen köleler ile borçlanmadan doğan köleliği içeren köleci bir toplum ve devlet yapısı ile soylu ailelerin egemenliğinde sürdürülen bir toprak mülkiyeti vardır. Köylü sınıfına ek olarak, çiftçilik dışında gelir elde edebilen yeni bir sınıf doğmuştur: Tüccarlar ve tefeciler.

Sonuç olarak, Konfüçyüs öncesinden sonrasına uzanan süreçte, Çin uygarlığının toplumsal ve siyasal özelliklerini belirleyici nitelikte rol oynayan etkenler incelendiğinde, Taoizm ve Konfüçyüsçülüğün ilkelerinin hakim olduğu, özellikle M.Ö VII. yüzyıldan itibaren kralların, ordunun ve devlet memurlarının eğitimine önem verilmesi sonucunda, okulların ve *Klasikler*’in toplumsal hayattaki rolünün arttığı anlaşılmaktadır (Bilhan, 1983; Diakov, 2010). Ayrıca, felsefeyi bir yaşam biçimi olarak yaşayan, kapalı ve köleci bir tarım toplumu olarak İlkçağ ve Ortaçağ Çin toplumunun, Batılı ve Akdenizli diğer uygarlıklardan (örneğin, Yunan Uygarlığı) daha erken ve özgün gereksinimlerle biçimlenmiş bir dünya görüşüne uygun bir felsefe geleneği oluşturduğu da söylenebilmektedir (Yu-Lan, 2009).

Konfüçyüs’ün İnsan ve Eğitim Felsefesi

Üstad dedi ki: “Bir kimse, sürekli yeni bilgiler elde ederek eski bilgisini geliştirmeye çalışırsa, o kimse başkalarının öğretmeni olabilir.”

-(KongFuzi)

“Ben, insan ile Tanrı, insan ile dünya ötesi ilişkileri değil, insanla insan arasındaki ilişkileri ve ortak yaşamı en olumlu düzeyde sürdüreceğim öğretiyi ortaya koyuyorum.”

-(KongFuzi)

“Öğrenen, fakat öğrendiği halde düşünmeyen bir kişi yolunu kaybetmiştir; düşünen, fakat düşündüğü halde öğrenmeyen kişi ise, tehlikededir.”

(Analects; Akt, Beck, 2010:38)

Bitmez bir şekilde devam eden genişleme ve toprak kavgalarını sürdüren krallıklar/prenslikler nedeniyle, M.Ö 770-481 yılları arasındaki yaklaşık üç yüzyılı büyük huzursuzluklar ve haksızlıklarla dolu toplumsal ve siyasal şartlarda yaşayan Çin toplumunun, Çeu/Zhou hanedanı dönemine bir tepki gösterme ve yaşadıkları sorunlara çözüm getirme ihtiyacının yansımaları ve özgün

felsefe geleneğinin de bir sonucu olarak, çok sayıda düşünce akımları geliştirdiği ve düşünür yetiştirdiği söylenebilmektedir (Türker, 2007; Yu-Lan, 2009). Geleneksel söylenceye göre, binlerce öğrencisi olduğu anlatılan Konfüçyüs, Çin tarihinin ilk ve en etkili özel öğretmeni olmuştur. Onun fikirleri, kendisi tarafından asla yazılı hale getirilmemiş olup, çoğunluğu birer düşünür ve bilim adamı olarak yetişen öğrencileri tarafından kağıda dökülmüştür (*Lun Yü* veya *Konfüçyüsçü Seçmeler* adıyla bilinen kitaplarla) (Yu-Lan, 2009). Batı'da *Konfüçyüsçü Okul* olarak bilinen *Ju Okulu*'nun kurucusu olan Konfüçyüs, *Klasikler*'de öğretilen ve nesilden nesile aktarılan eski gelenekleri korumak ve sürdürmek konusunda ısrarcı olan muhafazakar bir yapı sergilemiştir. Kendisi, (Konfüçyüs'den önceki dönemlerin ürünü olan) *Altı Klasikler*'in kültürel mirasında bulunan geleneksel değerlerin, bilgilerin ve ilkelerin öğretilmesini sağlayan ediplerden (bir *Ju* olarak) birisi olarak hayatını kazanmış ve eski dönemlerdeki idarecilerin ilkelerini yeniden hakim kılmaya çalışarak, toplumunun daha iyi bir düzeye yükselmesi için eğitim yoluyla çaba göstermiştir (Güç, 2001; Yu-Lan, 2009).

Konfüçyüs, insanların erdemleriyle ilgili olarak, *insanseverlik* ve *adaleti* vurgulamıştır. Çince de kullandığı adalet terimi (*Yi*), bir durumun gerekliliği anlamına gelmektedir. Bu, bir tür emir niteliğinde olup, toplumdaki herkes tarafından yapılması gereken şeyleri ifade etmektedir. Çünkü, bu tür emirler, ahlaki açıdan yapılacak olan doğru şeylerdir. Bu noktada, *Yi*, insaf ve erdem anlamlarını kazanmaktadır. Konfüçyüs'e göre, "üstün insan" *Yi*'yi anlayabilmektedir. *Yi* terimine ek olarak, ondan daha ağır, daha somut ve özel bir içerikli olan *Jen (Ren)*² terimi bulunmaktadır. *Jen*, *insanseverliği* ifade eder. İnsanın toplumdaki görevlerinin maddi özü, "başkalarını sevmek" ya da insanseverliktir. Nitekim, Konfüçyüs'e göre başkalarını seven bir insan, toplumdaki görevlerini yerine getirebilecek bir kişidir (Bilhan, 1983; Yu-Lan, 2009).

Jen kavramıyla ilgili olarak, *Konfüçyüsçü Seçmeler*'de, "kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkalarına yapma" ifadesi geçmektedir. Konfüçyüs'ün ahlaki yaklaşımında ve eğitim düşüncesinde çok önemli bir yeri olan *jen*, Konfüçyüs tarafından şöyle tanımlanmıştır (Yu-Lan, 2009:49): "Jen insanı, kendisini muhafaza etmek isterken başkalarını muhafaza eden ve kendisini geliştirmek isterken başkalarını geliştiren kimsedir.[...]"

Antik dönem krallarının öğretilerini aktaran *Klasikler*'in içerdiği değerleri ve ilkeleri topluma aktarmaktan sorumlu olduğunu ifade eden Konfüçyüs'ün temel amacı ve ideali, "*çatışmalardan uzak ve tümüyle uyum içerisinde yaşayan bir toplum ve dünya kurmak*"tır. Bu ideale ulaşabilmek için ise, *ideal insanı* tanımlamak ve onun ortaya çıkmasına yardımcı olmak gerekmektedir.

² Bu terim, İngilizce kaynaklarda *Ren*, bazı Türkçe kaynaklarda ise *Jen* olarak geçmektedir.

Konfüçyüs'ün ideal insan tanımı, bireylerin birer *Jun-Zi/Chün-Tzu*³ olmasını ifade eder. Bir Jun-Zi/Chün-Tzu akıllı, cesur, kibar, diğer insanları seven, hırssız, mütevazı, geleneklere ve müziğe değer veren kültürlü bir insandır (yukarıda değinilmiş olan Jen ve Yi'yi içeren bir terimdir). Bu terim aynı zamanda, topraksoylu olmayan fakat, kültürlü yetişen bir asilzade anlamına da gelmektedir (Ryu, 2010; Güç, 2001). Dolayısıyla, bir Jun-Zi olabilmek, Konfüçyüsçü eğitim felsefesinin son aşaması ve ürünüdür. Çünkü, bir Jun-Zi, örnek bir insan ve ahlak modeline sahip bir kişi olarak, ideal topluma ulaşma yolunda diğer insanları değiştirebilme ve yönlendirebilme becerisine de sahiptir (Sun, 2010; Zukeran, 2010).

Konfüçyüs'ün tanımlamış olduğu “bilge” kişi Jun-Zi portresinin, üç boyutu bulunmaktadır(Sun, 2010):

- Bir bilge, evrenle bölünmez bir bütünlüğe sahip olan bir “ben”dir. Böylesi ayrılmaz bir bütünlüğün ayırıcına varan bilge kişi, Tao'yu ve gerçek/tam insan olabilmeyi anlar ve böylece en yüksek düzeyde bir insan haline gelir.
- Bilge kişi, evrensel bütünlüğü anlamakla kalmaz, aynı zamanda onunla işbirliği yaparak, hem kendini hem de çevresindeki insanları geliştirir.
- Bilge, “ben”in ve benliğin tamamıdır. İdeal olan ile gerçek olanı birleştirerek, mantık-duygu ve yürek-akıl çatışmalarını aşar ve dengelenmiş bir yapıya kavuşur.

Konfüçyüs'ün öğretisinde öteki dünya, tanrı, ruhlar, doğaüstü varlıklar ve benzeri kavramlara ve olgulara rastlanmamaktadır. Çünkü, ahlak-üstü değerler olarak adlandırılan bu alan, düşünürün ilgi alanına girmemekte ve insanın ahlaki boyutuna yönelmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuyla, hümanist ve rasyonalist bir düşünce profiline sahiptir (Zukeran, 2010). Fakat, (Sokrates'e benzer biçimde), ilahi bir gücün (Çin kültüründe Gök veya Göksel Güç gibi ifadelerle yer bulan) varlığını kabul eden bir yapıda olduğu söylenebilmektedir (Yu-Lan, 2009). Örneğin, öteki dünya ve ruhlarla ilgili olarak kendisine yöneltilen sorulara karşılık, “Eğer, insan hayatı henüz tanıyamamışsa, ölümü nasıl tanıyabilir?”, “Eğer biz insana hizmet edemezsek, ruhlarla nasıl hizmet edebiliriz?” biçiminde yanıtlar vermiştir (Güç, 2001).

Bir dünya görüşü ve yaşam anlayışı olarak, Konfüçyüs'ün ilkelerinin sürdürülüp geliştirilmesini ifade eden Konfüçyüsçülük felsefesine bakıldığında, yüksek ahlaki değerlere sahip bir toplumun ve devlet yönetiminin yaratılabilmesi için, bireyin, insanları sevebilmeyi öğrenmesi, kendi “ben”inin ailesinden, arkadaşlarından ve toplumdaki kopuk olmadığını ve onlarla karşılıklı bağımlılık içinde var olması gerektiğini bilmelidir. Bunların sonucunda ise, daha mutlu bir aile ve toplum yaratabilmek için birey, kendini sürekli olarak geliştirmeli ve hem

³ Bu terim, bazı Türkçe kaynaklarda Chün-Tzu, bazı yabancı ve Türkçe kaynaklarda ise Jun-Zi olarak aktarılmıştır.

kendisi hem de çevresi için faydalar üretmelidir. Bunun başarılması halinde, (gerçek anlamda) tam bir insan (fully human) olunabilmektedir (Kee, 2010; Özdemir, 2001; Ryu, 2010)

Gerçek anlamda bir insan olabilme hedefinden yola çıkan Konfüçyüs için, eğitimin hedefi de bunu başarabilmek olmuştur. Bu konu, *Konfüçyüsçü Klasikler* olarak adlandırılan ve *Klasikler*'in içeriğinde olan *Temel Öğrenme ve Büyük Bilgi* (bazı kaynaklarda *Great Learning/Büyük Öğrenme*)de tartışılmıştır. *Temel Öğrenme (Elementary Learning)* kitabı gençlere hitap ederken, *Büyük Öğrenme*, yetişkinlere dönük bir içeriğe sahiptir. Konfüçyüs'e göre, bir yetişkin olabilme veya sayılabilmek için, yalnızca biyolojik anlamda gereken düzeye erişmiş olmak yetersizdir. Uyumlu ve huzurlu toplum idealini başarabilmek için gereken "gerçek anlamda insan olabilme" sürecinde, *sürekli olarak (ömür boyu) kendini geliştirerek bilgisini artıran ve öğrendiklerini uygulayan bir yetişkin* olmak zorundadır ki, böyle bir yaklaşım, günümüz "yaşamboyu öğrenme ve öğretme" yaklaşımının bileşenlerini ifade etmektedir (Ryu, 2010).

Konfüçyüs, yukarıdaki saptamalar göz önüne alındığında, bilinen tarihteki ilk yetişkin eğitimcisi sayılabilecek ya da bugünkü yüksek eğitim anlamında bilgi öğretimi yapan ilk öğretici olarak tanımlanabilecektir (Beck, 2010; Sun, 2010). Kendi görüşüne göre, varlığının ve kişisel çalışmalarının esas işlevi, kadim kültürel mirası öğrencilerine yorumlamaktır. Bu yaklaşımı nedeniyle, öğrencilerinin en meşhuru olan Meng-tzu (Mensiyüs) tarafından yazılmış olan *Konfüçyüs'ten Seçmeler*'de, onun özgün bir fikir yaratıcısı olmadığı ve eskilerin düşüncelerini anlatan bir nakledici/aktarıcı olduğu ifade edilmiştir (Yu-Lan, 2009). Konfüçyüs'ün, böyle bir vurguda bulunmasının nedeni olarak, evrensel ilkelerin ve gerçeklerin dışında bir keşif yapmak yerine, onların herkes tarafından bilinmesinin sağlanmasının daha büyük önem taşıdığına olan inancı gösterilmektedir (Bilhan, 1983). Öğrencilerinin profiline bakıldığında ebeveynler, öğretmenler ve devlet memurlarından oluşan bir yetişkin kitlesi görülmektedir (Berling, 1996). Sonuç olarak, günümüzün hümanist yetişkin eğitimi anlayışlarındaki bazı ilkelerin Konfüçyüs yaklaşımıyla çakıştığını söyleyebilmekteyiz. Örneğin, Rogers'ın tam işlevsel bireyleri (fully functioning individual), Maslow'un kendini tamamlayabilen ve öz yeterliliğini geliştiren bireyleri ile Knowles'in andragojik yaklaşımının ilkeleri ve öz yönelimli öğrenme anlayışının *jen, li* ve *Chün-Tzu* profilini yansıttığı görülmektedir (Ryu, 2010).

Konfüçyüs'ün Eğitim Yöntem ve Araçları

Konfüçyüs, aşağıda özetlenmiş olan yöntemlerle kendi öğretim tarzını geliştirmiş ve uygulamıştır (Beck, 2010; Bilhan, 1983):

Öğrenme isteği ve çabası aşılamak: Bireylerin, öğrenme ve gelişme isteğine sahip olmaması durumunda hiçbir öğrenme faaliyetinin ve öğretmenin başarılı sonuçlar üretemeyeceğini bilen Konfüçyüs, öğrencilerinin, kendi hayatları ve kişilikleri üzerinde düşünmelerini ve böylece kendilerini tanıyarak eyleme geçmelerini sağlamıştır. O, "iyi bir öğretici olabilme" için, "hayat boyu iyi bir öğrenci olarak kalmak" gerektiğine inanmıştır.

Kişisel farklılıklara göre yapılandırılmış özgün öğretim yöntemleri kullanmak: Konfüçyüs, insanların, birbirlerinden farklı becerilere sahip olduğunu ve bu yüzden farklı yöntemlerle öğrenebildiklerini görmüştür. Dolayısıyla, herkesin, kişiliğindeki güçlü veya zayıf yönler keşfedildikten sonra öğrenmeye yönlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Konfüçyüs, öğrencilerinin hatalarını doğrudan yüzlerine söylemeyi tercih etmemiş, daha yapıcı bir tarzla yaklaşarak yanlışların düzeltilmesini sağlamıştır.

Yüzyüze konuşmaya dayalı soru-cevap yöntemi: Yüzyüze karşılıklı konuşma/görüşme yönteminde, Konfüçyüs, öğrencilerinin sordukları soruları yanıtlamıştır, fakat, sorulan sorunun yanıtını daha iyi bilen birisinin bulunması durumunda cevap vermeyerek, öğrencisini söz konusu uzman kişiye yönlendirmeyi tercih etmiştir. Bazen, kendisi de öğrencilerine açık uçlu ve tek doğru yanıt olmayan sorular yönelmiş ve böylece birbirlerinin fikirlerinden bir şeyler öğrenmelerini sağlamıştır.

Dili doğru kullanmak ve isimlerin düzeltilmesi (ıslahı): Çin düşüncesinde çok önemli yeri olan bir konu, nesnelere ve kavramları doğru adlandırmaktır. Bu, bir “düzen öğretisi” olup, düşüncelerin doğru ifadesinin ve dolayısıyla doğru bir iletişimin temeli olarak kabul edilmektedir. Çünkü, kavramların doğru ve yerinde kullanılması, hem toplumsal düzenin hem de doğadaki düzenin devamını sağlayan ve koruyan bir gerekliliktir.

Benzetmeler (metaforlar) ve şiirlerle öğretmek: Birçok bilge öğreticinin tercih ettiği gibi, Konfüçyüs de, daha derin anlamları ve mesajları aktarabilmek amacıyla benzetmelerden (analoji) yararlanmıştır. Herakleitos gibi evrendeki değişimin sürekliliği düşüncesine sahip olan Konfüçyüs, felsefi fikirleri, doğadan örnekler vererek öğretmeye çalışmıştır.

Bilindiği gibi, şiir ve müzik, hem ilkçağ hem de ortaçağ yüksek uygarlıklarının toplumsal yaşamında özel yeri olan etkinlikler konumundadır. Dönemin Çin toplumunda, şiirlerin ve halk şarkılarının daha da özel bir yeri vardır. Çünkü, mevcut sosyo-politik koşullarda yaşayan halkın, günlük olaylardan ve sorunlarından üretmiş olduğu geleneksel tarzdaki halk türküleri ve şiirsel öyküleri, kral/imparator ile iletişimin tek yolu olup, belli dönemlerde halkın sesine kulak vermek isteyen yöneticilerin takip ettiği bir iletişim kanalıydı (Nadeau, 2010).

Örnek insan profilleri kullanmak: Çin tarihindeki efsanevi isimler örnek gösterilerek, öğrencilerin, bu kişileri mükemmel insan modeli olarak benimsemeleri sağlanmıştır. Bu amaçla Konfüçyüs, özellikle antik Çin tarihinin altın çağı olan M.Ö. 2000'den önceki bilge imparatorları öğrencilerine anlatmıştır. Ayrıca, insanlara özgü nitelikleri öne çıkartarak, bunları ders konusu olarak işlemiştir.

İkna edici ve mantıklı özdeyişleri kullanmak: Bu konuda dünyada nam salmış olanların en ünlüsü olarak Konfüçyüs, insanların ahlak anlayışlarını etkilemeye ve onları düşünmeye sevk etmeye çalışmıştır. Hem öğrencilerinin sorularına karşılık olarak hem de belli bir konuyla ilgili olarak kendisi tarafından söylenmiş çok sayıda özdeyiş bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen yöntemler, günümüzün eğitim dökümanları olarak kabul edilebilecek belli kaynakları pekiştirmek için kullanılmıştır. Konfüçyüs'ün öğreticiliği süresince, kendisi tarafından bir metin üretilmediği, eğitimlerinde ana kaynak olarak *Klasikler*'in yer aldığı bilinmektedir (*Klasikler*'in yeniden derlenerek geliştirildiği veya bunların bazılarının Konfüçyüs'ün eseri olduğu da iddia edilmektedir). Klasikler olarak adlandırılan ve antik Çin döneminde Konfüçyüs öncesi düşünürlerin, yöneticilerin ve yazarların oluşturduğu bu kitapların genel içeriğinde ise evrensel ve doğal döngülerin ve değişimlerin yapısı, geleneksel değerler, mevsimsel ve tarımsal faaliyetlere uygun ayinler ve davranışlar, genel siyasal tarih ile antik dönemi yansıtan şiirler ve şarkılar yer almaktadır (Beck, 2010; Güç, 2001; Yu-Lan, 2009).

Konfüçyüs'ün insana ve eğitime dair temel yaklaşımını tanımlayan ve kendi eğitim çalışmalarında açıklayıp uyguladığı ilkeleri ve yöntemleri içeren *Büyük Öğrenme/Bilgi (Ta Hsüeh)* kitabının içeriğine de değinmek gerekmektedir. Kitabın adının Çincedeki karşılığı, “*yetişkinlerin veya büyüklerin öğrenmesi*” anlamına gelmektedir. Kaynaktaki bilgilerin hedef kitlesi, aslında “*yetişmekte olan gençler ve yetişkinler*”dir. Burada anlatılanların amacı, yetişmekte olan gençlerin, evrendeki ve dünyadaki sürekli değişimle uyum halinde olmasını ve kişisel gelişimlerini artırarak daha erdemli olmaya yönelmelerini sağlamaktır. Bu nedenle, yetişkinlerin eğitimine yönelik bir uygulama rehberi biçiminde kullanılmıştır (Ryu, 2010). Bu kitabın temelini oluşturan üç ana prensip ve sekiz yol şöyle tanımlanmıştır (Beck, 2010; Güç, 2001:54; Kee, 2010:2-3):

Üç Prensip : Bir kimse, karakterini açık olarak göstermelidir; bir kimse, insanları sevmelidir; bir kimse, en iyide karar kılmalıdır.

Sekiz Yol : Eşyayı incelemek, bilgiyi yaygınlaştırmak, niyetinde samimi olmak, doğru düşünmek, kişisel yaşamı geliştirmek, aileyi düzenlemek, ulusal düzeni sağlamak ve evrensel barış.

Bu prensiplere ve sekiz yol olarak tanımlanan yöntemlere dayalı bir öğrenme süreci, belli bir zaman dilimi içine sığdırılmamakta ve kişinin kendi iç dünyası ile doğanın uyumlu bütünlüğünü gerektirmektedir. Bu tür bir yetişkin eğitimi anlayışının amacı, insanları hem bilgi hem de karakter boyutuyla sürekli olarak yenilemek ve sevmektir ki, böylece, tam anlamıyla insan olabilmeyi başarmak hedeflenmektedir. Bu nedenle, Konfüçyüs'ün yetişkin eğitimi anlayışının, mesleki veya teknik becerilerin geliştirilmesi gibi belli amaçlar için kullanılmaya uygun olmadığı da söylenebilir. Çünkü, onun tarzındaki bir öğrenme yaklaşımı, tümüyle kişilerin ve toplumun tinsel boyutuna yöneliktir. Bu yaklaşımda, yetişkinlerin öğrenmesi, öz-yönelimli (self directed) ve öğrenenlerin aynı düzeyde olduğu (konum ve hiyerarşik olarak) bir öğrenmedir. Konfüçyüs'ün Seçmeler'inde, bir öğretmenin, yetişkin öğrenenler bir konuyu kendi çabalarıyla anlayınca kadar sabretmesi ve öz-yönelimli öğrenme yoluyla onlara yardım etmesi gerektiği de belirtilmiştir (Kee, 2010). Dolayısıyla, Konfüçyüsçülükteki öğrenme ve eğitim anlayışının, öğrenenlerin bazı bireysel yeterliklerine ve yaşına göre farklılaşan gerekliliklere dönük farklı ilkeleri ve yöntemleri benimsediği anlaşılmaktadır.

Son olarak, Konfüçyüs'ün öğretim yönteminin, Çin toplumunun yapısını yansıtan bir eksen üzerine kurulu olduğu söylenebilmektedir. Günümüz yetişkin eğitimi anlayışına yakın değerler dikkati çekse de, aslında baba otoritesi altındaki bir ailevi hiyerarşi ile bir kralın hükümlerini onaylayıp kurgulayarak, öğretici-kral-baba üçlüsünün otoritesinin hakim olduğu bir öğrenme ortamı söz konusudur (Kee, 2010; Paliwala, 2010). Ancak, öğretme süreci, öğrencilerin kendi ihtiyaçlarına göre belirleyip yöneltecekleri sorularla başlamakta ve bu sorulara karşılık, öğretici, öğrencinin niteliklerine ve tarzına en uygun cevapları oluşturmak durumundadır. Dolayısıyla, böyle bir öğrenme sürecinin, “öğrenci/öğrenen merkezli” biçiminde nitelendirilmesi de olanaklıdır (Paliwala, 2010).

Konfüçyüs'ün Eğitim Konuları

Yukarıda, ana hatlarıyla belirtilmiş olan yöntemler ve kullanılan yazılı araçlar, Konfüçyüs'ün neleri öğretmek istediğinin ve mükemmel bir insanı oluşturma yolunda, hangi konulara ağırlık verdiğinin bir göstergesi konumundadır. Dönemin ve toplumunun bir meyvesi olarak, öğretmen Konfüçyüs, aşağıdaki konularda öğrencilerini, devlet yöneticilerini ve halkı bilgilendirmeye çalışmıştır (Beck, 2010; Bilhan, 1983; Nadeau, 2010; Yu-Lan, 2009):

Çağının edebi klasikleri ve sanat (şiir, tarih, müzik, görgü-edep felsefesi ve *Klasikler*): Antik dönemin topraksoylu ve eğitilmiş Çinlileri, çağdaşları Yunanlılar gibi sanata özel bir önem atfetmiştir. Özellikle, şiirsel öyküler yazmak ve bunları şarkılaştırarak söylemek, hem halk kitlelerinin birbirleriyle hem de yöneticileriyle iletişimini sağlayan gelenekselleşmiş bir sosyo-kültürel etkinlik olarak yerini almıştır.

İsimlerin ıslahı/düzeltilmesi (*doğru adlandırma ve kavramlaştırma*): Nesnelere ve kavramları doğru adlandırma, doğru kavramların ve doğru isimlerin oluşmasını sağlar; doğru kavramların ve isimlerin oluşması ise, toplumdaki düzenin kurulmasını, toplumsal düzenin kurulması ise doğadaki düzenin devamını sağlayacaktır.

Görgü kuralları ve ahlaki doğruluk: *Nezakat ve doğruluk*, belli bir kıvamda bir arada bulunması gereken iki temel ahlaki nitelik olarak, Konfüçyüs'ün konuşmalarında yer almıştır.

Siyaset ve devlet yönetimi: Hem Konfüçyüs'ün hem de öğrencilerinin, yaşadıkları zor döneme özgü bir tepki olarak nitelendirilebilecek düzeyde özel bir ilgi duydukları bir konu olan devlet yönetimi, toplumsal ve evrensel düzenin kurulması ve korunması yolunda büyük önem taşıyan bir araçtır.

Din ve Erdem (Bireysel, ailevi, toplumsal ve evrensel boyutlarıyla): Konfüçyüs, kendisinin dindar olduğu söylenmesine karşın, ne derslerinde ne de öğrencileriyle diyaloglarında tinsel veya tanrısal konulara yer vermiştir. Yaşadığı dönemde ağırlıkta olan ataların ruhlarına hizmet etme geleneğine rağmen ölüm, öte-dünya ve ruhlara ilişkin bir öğreti yerine, erdemli insan yetiştirme ve erdemli bir toplumsal düzen yaratabilme üzerine eğilmiştir.

Kişisel karakterin ve benliğin geliştirilmesi (aile ve toplumla birlikte etkileşerek var olma, öğrenme ve gelişme felsefesi): Aslında, Konfüçyüs'ün öğretisinde ağırlığı en fazla olan konu, bir kişinin karakterinin geliştirilerek daha iyi ve

erdemli bir insan haline getirilmesidir. Bir insana bilgelik, iyilik ve cesaret gibi (erdemini oluşturan öğeler olarak) değerlerin kazandırılabilmesinin tek yolu ise, “öğrenmek”ten geçmektedir. Öğrenmek için gereken şartlar olarak, *bilginin ezberlenmesi ve düşünebilme becerisi* tanımlanmıştır.

İyilik olgusu, iyi olmak ve daha iyi bir insan olmak (bencilikten sıyrılmak, insansever olmak,...vb.): Bilgi ve bilgelik, iyilik olgusuna çok yakın kavramlar konumundadır. Doğru bilgiye sahip bir kişi olan bilge, daima kendisinin ve çevresindeki insanların iyiliğini düşünerek olumlu yönde hareket edeceğinden, olumsuz düşüncelerden ve sonuçlardan uzaklaşmış olacaktır. Konfüçyüs, öğrencilerini bu konuda cesaretlendirerek, kendilerini ve kendileriyle birlikte başkalarını da tanıyabilmelerini sağlayıp hep birlikte gelişebilmeye doğru yönlendirmiştir.

Genel Olarak Yunan Uygarlığı ve Sokrates Dönemi Koşulları

“Girit denen bir toprak var şarap rengi denizin ortasında,
Denizle çevrilidir, güzeldir ve de semiz,
Çok insan var içinde, sayamazsın, doksan tane de kenti.
Karışmıştır burada bir dil öbür dile...”

-- *Odysseia, Bölüm XIX*, (Akt, Diakov, 2010:256).

Grek/Yunan toplumunun ve uygarlığının gelişim düzeyi açısından en yüksek düzeyine eriştiği dönem olan M.Ö 5-7. yüzyılların, Yunan toplumu açısından dönemin siyasal, askeri, ekonomik ve felsefi boyutlarıyla bütünleşen bir tamamlayıcılık sergilediği ileri sürülebilmektedir. Bu topluma özgü zıtlıklar biçiminde nitelendirilebilecek tüm bileşenlerin (örneğin, hem demokrasili hem de köleci bir yapı) yoğunlaştığı bu dönem, “klasik dönem” olarak adlandırılmakta ve koşulların verimliliğine atfen ise “altın çağ” tanımlaması yapılmaktadır (Arslan, 2008; Diakov, 2010).

Özellikle 5. yüzyılda ortaya çıkan gelişmelerin özel bir yerinin olduğu ve bu yüzyılda yetişen sanatçı, yazar, filozof ve bilim adamı sayısının ve niteliğinin de oldukça yüksek olduğu görülür. Bu yüzyılda, Yunan dünyasının entelektüel ve kültürel önderliğini üstlenmiş olan Atina site-kent devletidir ki, bu liderlik, aynı zamanda Perslere karşı kazanılan askeri zaferle taçlandırılmış bir süreci başlatmıştır (Arslan, 2008). Sık aralıklı yoğun sıradağlarla parçalanmış bir kıta alanı ile yüzlerce adadan ve ılıman iklimli sınırsız sahillerden oluşan bir deniz uygarlığı söz konusudur. Dolayısıyla, böyle bir coğrafi yapı, elverişli iklim, gelişen denizcilik ve ticaret faaliyetleri sayesinde, Yunan uygarlığı, Yakın Doğu'nun eski ve yüksek uygarlıklarıyla (Mezopotamya, Pers, Fenike, Mısır) en erken ve kolay etkileşime girme şansını yakalayabilmiştir (Diakov, 2010; Lerner ve Diğerleri, 1993). İtalya'dan Karadeniz'e uzanan Doğu Akdeniz sahillerinde ve Kuzey Afrika'da yaygın koloni ağları kurmuş olan bu uygarlığın, İlkçağ'dan Ortaçağ'a uzanan süreçte (karanlık dönemden kent-devletlerine geçiş sürecinde), kolonileştirdiği her eski uygarlıkla birlikte tarımsal üretim, ticaret, teknoloji, din ve kültür konularında ufku genişleterek sentezler oluşturduğu ve gücünü artırdığı görülmektedir (Lerner ve diğerleri, 1993).

Antik Yunan ulusunun İyonlar, Frigyalılar, Akhalar, Dorlar ve Aioleisler/Eolialılar tarafından, M.Ö birinci binyılın başlarında oluşturulduğu söylenebilmektedir (Aster, 1999; Diakov, 2010). Herodotos, melezler melezi bir mozaik yapısı olan Helen/Yunan Uygarlığı'nın dilinin Fenikeliler'den, dininin Doğu'dan ve geçmişinin Ege uygarlıklarından geldiğini ifade etmiştir (Messadié, 1998). Bu uygarlığın genel özellikleri incelendiğinde, şu saptamaların yapılması mümkündür (Arslan, 2008; Aster, 1999; Bakrezer, 2008; Diakov, 2010; Messadié, 1998):

- Anakarada yetersiz olan tarımsal alan nedeniyle, verimli tarımsal alanlara doğru gelişme gösterilmiş ve tarımsal ilerleme sağlanmıştır. Özellikle buğday, şarap ve zeytinyağı üretimi ve ticareti büyük öneme sahipti. Kent devletlerinin ve toplumsal sınıfların oluşumunun, M.Ö 8. yüzyıldan itibaren başladığı söylenebilmektedir. Bağımsız birimler olarak kurulmuş köylerdeki kralıklara dayalı ilkel topluluk düzeninin dağılmasından sonra, özel mülkiyet, tarımla uğraşan bir nüfus ve topraksoylular ortaya çıkmıştır. Bu uygarlığa özgü kent devletleri, etrafındaki kırsal bölgeye egemen olan ve köleci bir toplum yapısı olan oluşumlardı. Bunların doğuşunda, Yunan alfabesinin geliştirilmesi sonucu yazılı kayıtların kolaylaştırılması ve yoğun ticari faaliyetlerle başlayıp tarımsal amaçlı kolonizasyona dönüşen genişleme hareketi etken olmuştur (Lerner ve diğerleri, 1993). Bu kent devletleri (siteler) arasında hiçbir dönemde bir siyasal birliğin kurulamadığı da söylenebilmektedir.
- Dinsel ideoloji ve destanlar, kültürün ayrılmaz bir parçasıydı. Olimpos tanrılarına dayalı, Sümer, Mısır, Hint ve Anadolu kökenli bir çoktanrılı inanç sistemi vardı. Yunan panteonundaki inanç sistemi, insana dair olumlu ve olumsuz her özelliği taşıyan ve yaşayan tanrılara, onlarla rekabeti göze alabilen asi kahramanları anlatan efsanelere ve büyücülük geleneğine dayalıydı. Yunan sitesindeki din, sentezlere dayalı senkretik bir panteona (farklı inanç sistemlerinin uzlaştırılmasıyla oluşmuş) kurulmuştu.
- Yunan Ortaçağı olarak adlandırılan dönemde, derebeylikler ve hakim bir topraksoylu sınıf söz konusuydu. Deniz ticaretinin gelişmesi ve sanayi ürünlerinin yaygınlaşmasıyla, bugünkü anlamda olmasa da kentler ortaya çıkmıştır. Kentli nüfusu oluşturan toplumsal sınıflar/kesimler olarak zanaatçılar, tüccarlar ve soylular vardı. Kırsal alandaki köylüler ise, en çok ezilen kesim konumundaydı. Çin'de olduğu gibi, hem savaşlardan hem de borçlanmadan kaynaklanan köleliliğin bulunduğu köleci bir toplum yapısı hakimdi.

M.Ö 1000-700 yılları arasındaki dönem, *Yunan Ortaçağı* olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem, Batı Avrupa'nın Ortaçağı ile karşılaştırıldığında ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan bazı temel benzerliklerin söz konusu olduğu görülmüştür. Öncelikle, ekonomik açıdan bakıldığında, kapalı tarım ekonomisine dayalı Batı Ortaçağı'nı, modern çağdaki parasal sermaye, ticaret ve sanayi izlemiştir. Benzer biçimde, Yunan Ortaçağı'nda da, kapalı bir tarımsal toplum ve

trampa ekonomisi varken, denizciliğin gelişmesi ve paranın icadıyla hızlanan ticari ve teknik ilerlemeler, Yunan uygarlığının pazar ekonomisine geçişini sağlamıştır. Son olarak, kültürel boyutta da paralel bir akıştan söz edilebilir. Yeniçağ Avrupası'nda eski düzenin dinsel ve kültürel değerleriyle yeni dönemin aydınlanma düşüncesinin çatışarak yükselmesi gibi, Antik Yunan'da da ikiyüz yıllık bir değişim dönemi sonrasında başlıca temsilcilerini Sofistlerin ve Sokrates'in oluşturduğu yeni bir zihinsel-kültürel hareket doğmuştur (Arslan, 2008).

Yunan Aydınlanması adını alan bir ivmeli değişim sonrası ortaya çıkan yeni toplum yapısında belirgin olan ve Sokrates'in yetiştiği koşulları oluşturan bazı temel bileşenler/etkenler ise şöyle olmuştur (Arslan, 2008; Aster, 1999; Bakrezer, 2008; Demirci, 2010; Lerner ve diğerleri, 1993; Tümkaya, 2008):

Kent devletleri yaygınlaşmış ve birer ticaret ve sanat merkezi haline gelmişlerdir. Özellikle Atina ve Sparta, hem askeri hem de ekonomik güç merkezleri haline gelmiştir. Fakat, Yunan kent devletleri, siyasal birlikten çok uzak, sürekli çatışma ve rekabet mücadelesiyle dolu bir siyasal yapı sergilemiştir.

Özellikle M.Ö 7. yüzyıldan itibaren tarım teknikleri geliştirilmiş, ürün çeşidi ve üretim düzeyi arttırılmıştır. Böylece, ekonomik artıklar oluşmuş, fakat, toprağı işleyenlerin ödemekte güçlük çektiği ürün ve hizmet borçları nedeniyle borç köleliği yaygınlaşmıştır. Batıdaki burjuva sınıfına benzeyen güçlü bir kentli tüccar sınıfı doğmuştur.

Halk meclislerinin toplanarak kararlar aldığı, yoksul yurttaşların da eşit haklara sahip sayıldığı, demokrasi adı verilen (fakat, bugünkü demokrasi anlayışına benzemeyen) bir siyasal sistem doğmuştur. (Atina'ya özgü olarak). Bu siyasal yapıda kadınların ve kölelerin varlığı veya katılımı söz konusu değildir.

Bilim ve felsefeye olan ilgi artmış ve Yunan Felsefesi adıyla nam salacak olan felsefe akımları doğmaya başlamıştır. İyon asıllı kültürün, bu felsefe geleneğine katkısı büyük olmuştur.

Sokrates'in İnsan ve Eğitim Felsefesi

“Tanrı, beni, kendimi ve baskalarını incelemek, sınamak için görevlendirdiğinden ölüm ya da başka birsey korkusuyla isimi bırakıp nasıl kaçardım?”

– *Sokrates'in Savunması*(Arslan, 2008:139)

“Kötülük yapmaktansa, kötülüğe uğramayı tercih ederim.”

Socrates(Arslan, 2008:89)

Sokrates'in görüşlerini belirtmeden önce, ona özgü nitelikleri net biçimde özetleyen ironik deyişini hatırlatmakta yarar vardır: “Eğer bir tek şey biliyorsam, o da hiçbirşey bilmediğimdir” (Arslan, 2008). Konfüçyüs'de olduğu gibi, Sokrates'in de kendisine ait yazıları, günlükleri veya çalışma kağıtları bulunmadığından, öğretisini ve fikirlerini tanıyabilme yolunda, öğrencilerinin ve çevresindeki insanların aktarmış olduğu sözlü ve yazılı kaynaklar karşımıza çıkmaktadır. Sokrates, insanlarla yüzyüze konuşmaktan ve tartışmaktan hoşlanan, hayatın akıp geçtiği her yerde (sokakta, pazarda,...vb.) insanları daha bilinçli bir düzeye getirmeye ve hayatlarını daha iyi kılmaya çalışmaktan

mutluluk duyan bir yapıdadır (Arslan, 2008). Felsefe tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen Sokrates, felsefi düşünce üzerinde derin bir iz bırakmıştır. Çünkü, ondan önceki Yunan kaynaklı felsefi akımların ilgi alanı olan evren, doğa ve kozmoloji gibi konular yerine, insan ve toplum üzerine kurulu felsefi düşünceyi başlatmıştır (Hocaoğlu, 2007).

Çiçero'nun deyimıyla, felsefeyi, gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates, kendinden önceki doğa filozoflarından farklı olarak, evrenin kaynağına ve yapısına değil, insana özgü şeylere yönelmiş ve en önemli soru olarak gördüğü, bir insanın hayatını nasıl yöneteceği sorusuna verilecek nihai yanıtı bulmak arzusundaydı. İnsanın bilgeliğinin doğuştan geldiğine inanan Sokrates'in fikirlerinin iki temel tezi olduğu anlaşılmaktadır (Demirci, 2009):

- *Gerçek(hakikat), değişmeyen rasyonel varlıkların, yani düşüncelerin ve kavramların bilgisinde aranmalıdır.*
- *Gerçek, bütün insanlarda aynıdır ve doğuştan sahip olunan birşeydir. Bu nedenle, gerçek bilgiyi herkes elde edebilir. Bunu başarabilmek ise, insanlara dışarıdan bilgi vermekle gerçekleştiremeyip, aksine, insanın doğasında oluşmuş bir halde var olan bu bilginin açığa çıkartılmasıyla mümkün olacaktır.* Dolayısıyla Sokrates, insanın özünde var olan bu bilginin açığa çıkartılarak zihne tanıtılması ve bireye animatörlük kullanıma sunulabilmesi için çaba göstermiş ve yöntem geliştirmiştir.

Yukarıdaki temel tezlerin üzerine kurulu olarak, Sokrates'in, *insan-bilgi-erdem* üçlüsüne yaklaşımında öne çıkan diğer bazı kavramlar ve tezler şöyle özetlenebilmektedir:

Bilgelik ve Bilgisizlik: Sokrates'in temel hareket noktası, bilmediğinin bilincinde olabilmektir ki, aslında bu da bilgeliğin ilk adımı sayılmalıdır. Bu noktada Sokrates, özellikle *siyasetçiler* (devlet adamları), *şairler ve tragedya yazarları* ile sıradan meslek sahibi olan *zanaatkarların* bilgelik düzeyini ölçmeye çalışmıştır. Fakat, bu üç gruptan insanların hiçbirinin, en yüksek ve en önemli şeylerden anlamadıklarını belirtmiştir. Bu saptamaları, insanların bilgisizliğini yok edecek bilgeliğin, ruhlarından dışarı çıkartılarak hissettirilmesine yönelik iddiasına ve bu amaçla kullanacağı diyalog ve araştırma yöntemine de destek olmuştur (Arslan, 2008).

Mekanikçiliğe karşı, erekbilimcilik: Sokrates'in en büyük varsayımlarından birisi, *evrendeki bütün şeyleri yönetmesi ve bütün şeyleri açıklaması gereken şey*, "İyi" veya "İyilik" kavramları olmalıdır. Çünkü, eylemlerin ve olayların nedenleri, kendinden önceki doğa filozoflarının savunduğu mekanik ve fiziksel nedenleri değil, zihinsel yapının ürünü olan bir hedef veya amaç/erek ile bağlantılı olmalıdır. Bunun kaynağı olarak bir tanrı önerilebileceği gibi, doğanın içeriğinde var olan bilinçli veya bilinçsiz bir ereksellikten de söz edilebilmektedir (Arslan, 2008).

Erdem, bilgi ve mutluluk: Sokrates'in yaratmaya çalıştığı yeni ahlak biliminin temel konuları *erdem*in tanımı, varsa türleri ve öğretiler olup olmadığıdır.

Onun erdem kavramı, üstünlük ve mükemmelliği birlikte barındırır. İnsani erdem ne olduğuna ilişkin olarak, Sokrates, insanın “doğasında var olan mükemmelliği yakalaması ve tam bir gerçek insan olması” gerektiğini ifade eder ve bunu başarabilmek için, doğamızda var olan akıl ve bilinci kullanarak, doğamızda içkin olan temel ereği gösterir: Mutluluk. Mutluluk, tüm insanlığın doğasında bulunan bir hedef olup, ona erişebilmeyi sağlayan araç bilgidir (ve erdem) veya ona ulaşmayı engelleyen şey ise bilgisizliktir (cesaret, adalet, ölçülülük ve dindarlık gibi terimler, aslında aynı *erdem*in parçalarıdır) Son olarak, tüm bunları da bir çarpıcı bir teze bağlayan Sokrates, şunu iddia etmiştir: İyi bilen bir kişi, zorunlu olarak onu yapacaktır/eyleyecektir (Arslan, 2008).

Sokrates’in Yöntem ve Araçları

Yukarıda genel hatlarıyla tartışıldığı gibi, insanoğlunun doğasında bulunan iyi özü ve gerçek bilgiyi ortaya çıkartarak mutluluğa ulaşma hedefine yönlendirecek eylemleri doğurabilmek gerekir. Sokrates, hem bunu başarabilmek hem de kendi bilgisini artırmak amacıyla, sürekli olarak insanlarla yüzyüze konuşmayı tercih etmiştir. Çevresindeki öğrencileriyle ve Atina sokaklarında (açık havada veya her türlü mekanda) diğer insanlarla kurduğu her tür iletişimde, özgün ilkelerini ve yöntemlerini geliştirerek uyguladığı görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde, günümüzdeki birçok eğitim felsefesini ve müfredat içeriğini etkilediğini söyleyebileceğimiz Sokratik yöntem, aşağıdaki araçlardan/bileşenlerden oluşmaktadır:

Kişisel farklılıklara uygun biçimde yapılandırılmış özgün yönlendirmeler yapmak: Mesleki açıdan bir öğretici sıfatı, müfredatı ve düzenli ders programlarının işlendiği mekanları/sınıfları da olmayan Sokrates, her bireyin ihtiyacı ve eksiği doğrultusunda (böyle birşeyi olduğunu hissettiği konularda) gelişen bir doğaçlama tarzda insanlara yardımcı olmuştur. Her kişinin yapısına ve gerçeklerine uygun özgün öğütler vermeyi de başarmış ve aynı zamanda, herkesin “kendini bilmesi” (*kendini bil-know yourself!*)⁴ ilkesini de gerçekleştirmeye çalışmıştır (Beck, 2010).

Yüzyüze görüşerek soru-cevap yöntemini kullanmak: Sokrates, etkin bir şekilde oluşturulmuş soruları kullanarak, yönlendirilmiş/istenilen cevapları çıkartma tekniğiyle meşhur olmuştur. Platon’un Cumhuriyet’inde anlatıldığına göre, Sokrates, taklit edilemez bir tarzda sorular sorabilmekteydi. Bir kişiyle yaptığı bir görüşme örneğinde, genellikle kullandığı yönlendirici sorular yerine, açık uçlu sorular sorduğu da görülmüştür (Beck, 2010).

Benzetmelerden (metaphor) ve şiirlerden yararlanmak: Konuşmalarının birçoğunda, Sokrates’in, doğrudan mantık yürütmeleri kullanmak yerine, Yunan kültüründeki efsaneleri, öyküleri, tarihsel olayları, oyunları/tragedyaları ve bu yapıtlar içerisindeki geleneksel şiirselliği kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. (Beck, 2010).

⁴ Meşhur *Delphioi* tapınağının temel felsefesi olan bir ilkedir. Esas bilgeliğin ilk adımının, insanın kendini tanımasıyla başlayacağını ifade eder. Bu tapınak kahinlerinden birisi, Sokrates’in en bilge kişi olduğunu söylemiştir (Aydın, 2010:6)

Soru-cevap eksenli tartışma yöntemini kullanmak: Yukarıda belirtilen ve Sokrates'in özgünlüğünün kaynağı olan araçların bir ustası olarak, Sokrates, "bir tartışmanın oluşturulup yürütülmesi" konusunda da gerçek bir uzmandı. Benzetmelerin ve özgün soruların yanısıra, *örnekler vermek, analizler yapmak, açıklamalar geliştirmek* ve tüm bu süreç akarken ortaya çıkartılmış olan önemli noktalara vurgu yapmak konularında özel bir beceri sergilemiştir. Sokratik yöntemin pedagojik boyutunu içeren bu bileşenler, Xenophon'un Sempozyum'unda, Sokrates'in, tartışmaları yapılandırırken kullandığı temel yöntemler olarak şöyle ifade edilmiştir (Aydın, 2010; Beck, 2010):

Bir düşünceyi desteklemek için çok sayıda örnekler vermek.

Ortaya çıkan bir durumu tahlil ederken, yapıcı eleştirilerde bulunmak.

Daha olumlu bir anlama/öğrenme sağlamayı veya karşı tarafın tezlerini çürütmeyi başarabilmek için, karşı tarafın verdiği yanıtlara karşılık olarak, o yanıtları temel alan yeni tanımlamalar ve açıklamalar getirmeye devam etmek.

Bir kişinin bir soru yönelterek almak/öğrenmek istediği bir bilgiyi/yanıtı, sondaj tarzı bir sorgulamayla, kendisinin bulmasını sağlamak. (insan ruhunda bulunan ve evrendeki her şeye ilişkin tüm bilgiyi barındıran özü doğurtmak veya yeniden hatırlatmak amacıyla) Böylece, karşı tarafın bilmediğini zannettiği bir şeyi, ona sorular sorarak, aslında bildiğini veya yapabileceğini göstermek mümkündür.

Tartışma süresince ortaya çıkartılan konuların, anlaşılabilir noktaların ve varılan uzlaşıların yeniden hatırlanmasını sağlayacak bir gözden geçirme ve değerlendirme yapmak.

Bu parçalardan oluşan ve "Sokratik yöntem" olarak adlandırılan tarzın esası olan Sokratik bir öğretimin ise (Sokrates'in uygulamalarına ve Platon'un aktardıklarına dayanılarak) genel olarak üç ana öge üzerine kurulduğu söylenebilir (Aydın, 2010):

Yanlış savları ayıklama: Karşılıklı konuşma yoluyla, sorgulanan konu hakkındaki yanlış savların, örnekler sunularak çürütülmesini ifade eder.

Doğurtma: İnsan ruhunun önceki yaşamlarından devraldığı bilgi ve tecrübe mirasını taşıdığı inancından hareketle, bu bilgilerin yeniden hatırlanmasını sağlamak, onların doğurtulmasını anlatmaktadır.

Tanrısal-tinsel varlıklar⁵'in yönlendirmesi: Sokrates, bu varlıkların, diyaloglar ve tartışmalar esnasında kendisini gözeterek, ortaya çıkan yanlış fikirleri ve bilgileri gösterip yardımcı olduğunu söylemiştir.

Sokratik yöntemin bir bütün olarak uygulanmasını sağlayan bir araç olarak, Sokratik soru-cevap uygulamasının, diğer araçları birleştirerek en yüksek verimi sağlayabilen kapsamlı bir öğrenme ve öğretme sahnesi olduğu açıktır. Bu süreçte belirgin olan unsur, yönlendirici-öğreticinin etkin rolüdür (aynı zamanda, tanrısal bir dış etken de tanımlanmıştır). Bu yöntemin, mantıksal-rasyonel ve dinsel

⁵ İlkçağ Yunan felsefesinde, *Daimonion* terimi, insan yazgısını etkileme gücüne sahip olan bir tür tanrısal varlıktır. Bunlar, insanüstü nitelikler taşıyan, tanrı ile insan arasındaki bir statüde olduğu düşünülen ve insanlar ile tanrılar arasında köprüler kuran tinsel-ruhsal varlıklardır (Aydın, 2010:5).

boyutu ile pedagojik veya andragojik olarak nitelendirilebilmesine ilişkin çeşitli değerlendirmeler de yapılabilmektedir.

Öncelikle, bir öğreticinin yönlendirmesine olan gereklilik ile iyiliğin ve iyinin bilgisine zaten sahip olan bir öğreticinin varlığı söz konusudur. Ayrıca, öğreticinin sahip olduğu özel bilgiyi, kendi rehberliğiyle oluşturulan bir yoldan aktarmak gerekmektedir. Bu nedenlerle, Sokrates'in yönteminin pedagojik anlayışa daha yakın olduğu ileri sürülebilmektedir (Hyland, 2010). Çünkü, Sokratik yöntemdeki sürecin başlangıcı ve akışı, öğreticinin sorularına dayanmakta olup, öğreticinin sorduğu sorulara karşılık yanıtlar vermek durumunda olan öğrenciler söz konusudur (Paliwala, 2010). Ayrıca, içerdiği tanrısal esin ve gözetim ögesi nedeniyle, dinsel ve inançsal boyutunun ağırlıkta olduğu eleştirisi de yapılabilmektedir (Aydın, 2010).

Sokrates'in Eğitim Konuları

Yunan uygarlığının Altın Çağı'na özgü olarak yukarıda yansıtılanlardan hareketle, Sokrates'in de kendi dönemine ve toplumuna özgü öğrenme konularına değindiği anlaşılmaktadır. Genel olarak, öğretisinin ve fikirlerinin kapsadığı alanlar şunlardan oluşmaktadır (Arslan, 2008; Beck, 2010):

Yunanlılara özgü geleneksel konular (jimnastik, müzik, sanat ve gramer): Antik dönemde, genç Yunanlıların eğitiminde önemli bir yer tutan bu faaliyetler, Sokrates'in yaklaşımında da aynı önemini korumuştur. Jimnastik, bedensel iyileşmeyi, müzik ve sanat faaliyetleri ise tinsel iyileşmeyi sağlamaktadır. Ancak, Sokrates, hem jimnastik hem de müzik eğitiminin küçük yaşlardan başlatılarak ömür boyu sürmesi gerektiğini savunmuştur. Resim ve heykel gibi sanatsal ürünlerin anlamı ve önemi açısından bakıldığında, Sokrates'e göre güzel ve güzellik kavramları, yararlı ve doğru olan şeyleri ifade etmektedir. Dolayısıyla, onun sanat felsefesindeki etik ve estetik değerler birbirlerini tamamlamaktadır (Demiralp, 2008).

Siyaset: Savaş sanatı ve stratejisi, siyaset ve devlet yönetimi, Sokrates döneminin en yoğun ve hararetli biçimde işlenen tartışma konuları arasındadır. Sokrates, savaş hazırlıkları, savaşların yapısı ve savaşan Atinalıların motivasyonu gibi konularda, çocukların da eğitim alması gerektiğini savunmuştur. Demokrasi, tiranlık ve oligarşi gibi yönetim modelleri de, Sokrates'in tartışma konuları içinde yer almıştır. Sokrates, filozoflar yönetici olmadıkça veya siyasetçiler daha bilge kişiler haline gelmedikçe, insan uygarlığının rahata kavuşamayacağını iddia etmiştir.

Erdem: Yukarıda belirtildiği gibi, erdem ve erdemli olmak olguları, Konfüçyüs gibi Sokrates'in de özel ilgi gösterdiği konulardan olmuştur. Sokrates'in erdem anlayışı ve tanımı özdenetim (ölçülülük), cesaret, bilgelik, adalet ve dindarlık bileşenlerinden oluşmaktadır.

Bireysel arzuların kontrolü ve öz-denetim: Sokrates, bireysel arzulara boyun eğmemek gerektiğini, aksi halde, kişinin tüm yaşamının onların yönetiminde olacağı konusunda uyarmıştır. Ona göre, kontrolsüz istekler, hem özgür iradenin kaybedilmesine hem de zorba bir kişiliğin oluşmasına neden olabilmektedir.

Cesaret ve Bilgelik: Sokrates, gerçekten cesurca olduğu söylenebilecek bir davranışın, aynı zamanda bilgiye veya bilgelige dayalı olması gerektiğini ve

ancak bu şekilde bir davranışın doğru-haklı sayılabileceğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla, sahip olduğu bilgiye ve bilgeliğe güvenen insanları, yürekli insanlar olarak nitelendirmiştir.

Konfüçyüs ve Sokrates'in Eğitim Felsefelerinin Yetişkin Eğitimi Açısından Karşılaştırılması

“Değiştirilemeyecek ve yadsınamayacak bir gerçektir ki, yetişkin eğitimi siyasal bir etkinliktir.”

–E.Lindeman(Akt. Duman, 2007:51)

Antik dönem filozoflarının toplumsal konuları, rolleri ve o döneme özgü toplumsal koşullar nedeniyle (çocuklara dönük düzenli bir okul anlayışının yaygın olmaması, aile ve toplumsal yapı özellikleri, ... vb.)asında herbirinin birer yetişkin eğitimcisi olduğu ileri sürülebilmektedir (Bilir, 2009). Bu aşamada, yetişkin eğitimi bakış açısıyla değerlendirmelere geçmeden önce, XX. yüzyıldaki yetişkin eğitimi ve öğrenmesi anlayışına ilişkin bazı temel bileşenleri ve ilkeleri hatırlamak amacıyla, (yetişkinlere yönelik eğitimin ve yetişkinlerin öğrenme eylemlerinin genel karakteristiğini sergileyen kuramlardan yola çıkılarak) şunlar aktarılabilmektedir (Duman, 2007; Okçabol, 1996; Tekin, 1996):

Yetişkinlerin öğrenmesi ve eğitimi için, pedagojik yaklaşımın her koşulda yeterli ve doğru olduğu söylenememekte olup, andragojik yaklaşım ve benzeri anlayışların uygulanması savunulmaktadır.

Bir yetişkinin benlik algısı gelişmiştir. Bu nedenle, bireysel bağımsızlığa ve kendi iradesini kullanabilme becerisine sahip kişilerin eğitiminde ve öğrenme süreçlerinde, onların özyönelimli davrandıkları bilinerek yaklaşılmalıdır.

Yetişkinler, belli bir yaşantı birikimine sahiptir. Bu birikimlerin, öğrenme sürecine hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilmektedir. Yetişkinler, günlük yaşamda karşılaşılan sorunlarla baş edebilmek için öğrenmeye yönelmektedir. Öğrenme yaşantılarının, bunu gözönüne alarak (bireysel yaşamın içindeki gereksinimleri ve sorunları kullanarak) geliştirilmesi gerekir.

Yetişkinlerin öğrenmesi *amaç, etkinlik ve öğrenme* yönelimli olabilmektedir. Farklı yönelimlere sahip yetişkinler için, farklı eğitim ve öğrenme süreçleri planlanmalı ve uygulanmalıdır. Genel olarak yetişkinler, öğrenmeye hazır olup, bunu özgürce, işbirliği içerisinde, yaşantısı, kişiliği ve ihtiyaçları ekseninde gerçekleştirmeye eğilimlidir.

Yetişkin eğitiminde ihtiyaç kategorileri *bireysel, mesleki ve toplumsal* gelişme boyutlarıyla belirlenebilmektedir ve yetişkin eğitimi amaçlı, planlı ve örgütlü süreçleri gerektirir.

Bunlara ek olarak, “yaşamboyu öğrenme” olgusu da, insan uygarlığının son yüzyıllarda sergilediği ivmeli sosyo-ekonomik ve teknolojik değişimler ve gelişimlerin doğal bir sonucu olarak, 20. yüzyıl yetişkin eğitimi anlayışında önem kazanmaya başlamıştır. Öğrenmenin, eğitimden daha kapsayıcı ve geniş bir kavram olduğundan hareketle, yaşamboyu öğrenme, yaşamboyu eğitim olgusunu da kapsamakta olup (ağırlıklı olarak insanın yetişkinlik dönemini kapsamakta) beşikten mezara kadar süren öğrenme etkinliklerinin toplamını ifade etmektedir (Duman, 2007). Bu süreçte hem bireysel hem de toplumsal ve

kurumsal (özel kurs ve seminerler, okullar, üniversiteler, halk eğitim birimleri, ...vb.) öğeler yer almaktadır. Dolayısıyla, yöntem ve araç kapsamı açısından da son derece geniş kapsamlı bir yapıya sahiptir. Örneğin *bireysel* yöntem (çıraklık, staj, telefonla-mektupla, proje, danışmanlık,...vb.) *küme* yöntemi (sınıfta ders, anlatım, diyalog, örnek olay, seminer, tartışma, rol yapma,...vb.) ve *kitlesel* eğitim (açıköğretim, radyo-tv, yazılı basın ürünleri,...vb.) yöntemlerinde kullanılan çok çeşitli araçlar bu süreci zenginleştirmektedir (Okçabol, 1996).

Coğrafi yapı, ekonomik altyapı ve toplum açısından yaklaşıldığında, inceleme konumuz olan uygarlıklar arasında çok bariz bir farklılık karşımızdadır: Çin uygarlığı, karasal bir kıta toplumu ve tarımsal altyapısı baskın olan özellikleri sergilerken, Yunan uygarlığı ise denizciliğe dayalı bir ticaret toplumu konumundadır (Diakov, 2010; Yu-Lan, 2009). Antik Çin’de zenginliğin ana kaynağı olarak toprak, Yunan’da ise ticaret sahnedir. Çünkü, Çin’deki ekonomik yapı, geniş topraklara yayılmış bir tarımsal üretime dayalıyken, Akdeniz koylarına ve adalarına dağılmış Yunan uygarlığında ise tarımsal toprak talebi değil, denizcilik ve ticari ekonomik etkinlikler baskın olmuştur. Çin toplumundaki aile merkezli yapıda görülen toplumsal örgütlenme tarzı, tarımsal düzenin devamını sağlayacak biçimde sabit-durağan ve hiyerarşik nitelikler taşıırken, kent devletleri kurmuş bir deniz uygarlığının toplumsal örgütlenme biçiminde ise deniz seyahatleri, farklı insanlar ve kültürlerle tanışma deneyimleri ve ticari hesaplar/çıkarlar merkezinde gelişen bir sürekli değişim durumu ve iletişimle yoğrulmuş ilişkiler hakimdir (Yu-Lan, 2009). Ayrıca, Çin felsefe geleneğindeki tam insan olma hedefinin gerektirdiği, “aileden başlayarak çevreyle birlikte gelişme” anlayışı, Çinlilerin daha toplumcu bir kimlik kazanmasına da katkı yapmış olabilecektir. Bu nedenle, antik Çin uygarlığının aile merkezli ve toplumsal yapının korunmasına öncelik veren bir karakteristik taşıdığı söylenebilmektedir.

Dinsel ve ahlaki değerlerde, hem yakın hem de birbirinden uzak ve özgün anlayışlar göze çarpmaktadır. Antik Yunan’daki her kent devletine özgü insansı nitelikler taşıyan tanrılar, yarı-tanrılar ve kahramanlar panteonunun yanısıra, kolonilerin genelini kapsayan bir Olimpos dini (Zeus, Poseidon ve Hades önderliğindeki) ve önceki dönemlerden kalan ata ruhlarıyla iletişim geleneği de birarada yaşamıştır (Diakov, 2010). Çin’in Konfüçyüs’den önceki dönemden kalan yerli inancı olan Taoculuk ise, hem bir felsefeyi hem de inancı simgelemektedir. Günümüzdeki yapısından biraz farklı olarak, o dönem taşıdığı özelliklere bakıldığında, insanın ruhsal yücelimini sağlayacak olan evrensel yapıyla uyumu hedefleyen ve dişil-eril zıtlığındaki döngülerin tanınmasını öğütleyen bir öğretiler Taoculuk. Bu sistemde, ata ruhlarıyla iletişim ve büyü de bulunmakta olup, bireylerin, dinginlik, toplumdaki kopuş, inzivaya çekilme ve düşünme gibi içe kapanmalara yol açan ve çevresindeki düzene uymayı sağlayan bileşenler içermektedir (Messadié, 1998:102-104). Konfüçyüsçülük ile birlikte Taoculuk, Çin toplumunun sürekli felsefe üretme geleneğini ve Batılı tarzda bir din olgusu olmadan, benliğini yüceltebilme ve yüksek bir ahlak bilinci içerisinde toplumsal hayati sürdürülebilirlik tarzını yansıtmaktadır (Yu-Lan, 2010).

Siyasal açıdan baktığımızda, parçalı bir görünüm sergileyen, fakat, döneminin şartlarını yansıtmakta olan siyasal birimler olarak, kent merkezli kurulan küçük devletler söz konusudur. Şüphesiz, hem Yunan hem de Çin uygarlığının antik siyaseti, günümüz anlamıyla ifade edilebilecek ulusal veya bölgesel düzeyde istikrar sergileyebilen bir devlet örgütü modelini yansıtmamaktadır. Farklılaştıkları nokta, siyasal erkin paylaşımında ortaya çıkmaktadır. Antik Yunan'daki küçük krallıkların çözülmesi ve kolonizasyonla birlikte oluşmaya başlayan kent devletleri, Çin'deki küçük krallıklardan farklı olarak, belli yurttaşların katılımına olanak sağlayan (kadınlar ve köleler hariç; siyaset ve yargı hizmetleri için) bir rejime evrilmişlerdir. Oysa, Çin'deki değişimin türü, uzun süren bir istikrarsızlık döneminden sonra daha güçlü bir merkezi mutlakiyete dayalı bir çatı altında birleşen küçük krallıkların, daha güçlü bir imparatorluk yapısına dönüşmesi biçiminde olmuştur.

Günümüz Batı demokrasisinin ilkel hali veya kökeni olarak tanımlanabilecek bu rejim biçimi, Yunan uygarlığının özgün niteliklerinden birisi olmuştur. Öte yandan, bu kent devletlerinin her dönemde sürekli bir rekabet ortamı, özgürce hareket etme isteği içinde diğerleriyle sürekli bir savaş halinde bulunduğunu da belirtmek gerekir (Aster, 1999). Antik Çin uygarlığında ise, küçük krallıkların siyasal evrimi, daha büyük ve güçlü bir merkezi otoriteye sahip hanedanlıkların birleşmesi yoluyla büyüyen bir merkezi imparatorluğun mutlakiyetinin daha da güçlenmesiyle sonuçlandığından, uyruklarının yönetime katılımına ilişkin bir bulgudan söz edilememektedir. Diğer yandan, sıradan bireylerin imparatorluğa kadar yükselişini engelleyen bir kast sistemi veya sınıfsal engellerin söz konusu olmadığı ve halka değer verilmesini şart koşan bir siyaset geleneği geliştirildiği de görülmektedir (Bilhan, 2010).

Ortak payda biçiminde nitelendirilebilecek bir boyut ise, felsefe olgusunda söz konusudur. Çünkü, her iki uygarlık da, insanlık tarihinde özgün felsefe oluşturanlar arasında yer almaktadır. Yaygın olarak dile getirilen hakim görüş, ilk olarak sadece Yunanlıların felsefeyi başlattığını söylese de, Çin uygarlığında bu geleneğin Yunan, Hint ve Mısır'dakilerden daha farklı bir konumda olduğu ve Yunandakinden önce doğduğu görülebilmektedir. Bununla birlikte, dinsel bir tapınma ve öte dünya olguları olmaksızın, evren ve doğa ile bütünleşmeye dayalı felsefe okulları ve akımları doğurmuş olan antik Çin uygarlığı ile çoktanrılı bir dinsel gelenekle felsefeyi başlatıp geliştiren Yunan uygarlığının felsefi gelişiminin aynı olmadığı da söylenebilmektedir. Bunun nedenleri olarak, siyasal ve ekonomik yapılar ile dinsel-ahlaki geleneklerin farklılığı ileri sürülebilmektedir. Örneğin, Yunanlıların kent-devletindeki siyasal katılımın (bugünkü anlamda kısıtlı olarak kabul edilse dahi) antik Çin'de yeri olmayıp, Çinli halk kitlelerinin devlet yönetimine etkisinin halk şarkıları, öyküleri ve şiirleriyle iletişim biçiminde sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Çin'deki yüksek ahlaki değerler ile Taoculuktan gelen evrensel ve toplumsal düzenle uyumluluk ereğinin de antik Yunan'da bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

İnsan ve Eğitim Anlayışları Açısından

Yukarıda genel hatlarıyla sunulmuş olan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılardan doğan Konfüçyüs ve Sokrates'in insan varlığına ve eğitime ilişkin yaklaşımlarında da, hem paralellikler hem de farklılıklar bulunmaktadır. Her iki bilge için geçerli olan ve öncelikle göze çarpan nokta, bireyin öğrenmesi ve gelişmesi için dinsel bir dayanaktan veya tanrısal bir emirden yola çıkmamış ve bilgiyi aktarmak amacıyla sadece seçkin sınıflara yönelmemiş olmalarıdır.

Bilindiği gibi, hem ilkçağ hem de ortaçağ koşullarında eğitim veya öğretim faaliyetlerinde ağırlıklı bir konuma sahip olan dinsel düşünce (tapınaklar, kiliseler,...vb.), günümüz yetişkin eğitiminin temellerinin atıldığı 16. ve 17. yüzyıllara kadar ağırlığını korumuştur (Bilir, 2009). Oysa hem Sokrates hem de Konfüçyüs, peşinde oldukları *erdemli insan profilini*, göksel bir emrin gereği ve belli sınıflara özgü bir mücevher gibi görmemiş; bu profili iyilik, mutluluk ve toplumsal-evrensel sistemle bütünleşme gibi hedeflerin aracı olarak nitelendirmiştir. Her iki bilge öğreticinin de ortak hedefi, iyi ve mükemmel bir insan profilini yakalayabilmektir. Bu amaç uğruna gereken bilgilerin “öğretme” ve “öğrenme” ile, yani bir öğrenme süreciyle elde edilebileceğini ifade etmişlerdir. Konfüçyüs'ün ideali/hedefi olan insan profiline baktığımızda Yi, Jen ve Jun-Zi kavramları öne çıkmaktadır. Bir insan profili olarak Jun-Zi, insan sevgisine ve adalete önem veren, bencillik yapmayan ve hem kendisini hem de çevresindeki insanları geliştirerek mutlu olabilen bireyi anlatır. Sokrates'in erdem tanımında da benzer değerler söz konudur. Bilindiği gibi Sokrates, kendinden önceki felsefe geleneğinin aksine, evrenin bileşenlerine ve doğal döngülere değil, insan ögesi üzerine, özellikle ahlak ve erdem üzerine felsefe yapmıştır. Fakat, Konfüçyüs'den farklı olarak, (mutluluğu, bilgi ve erdem ile yakalayacak olan insanın), bireyin önceki yaşamlarından elde edilen bilginin hatırlanması veya uygun yöntemlerle hatırlatılması gerektiğini savunmuştur.

İnsanlarla yüzyüze her ortamda konuşmayı tercih eden Sokrates, kendine özgü yöntemiyle, çoğunlukla onları sınavarak (bilgilerini yoklayarak) ve ölçerek bilgilendirmeye çalışmıştır. Konfüçyüs ise, kendinden önceki dönemlerde hakim olan erdemli ve huzurlu günlerin yeniden kurulabilmesi için, Jun-Zi profilinin yaygınlaşmasını ve böylece aileden başlayıp devlet yönetimine kadar uzanan bir birlikte öğrenme ve gelişme sürecinin kurulmasını öngörüyordu. Bu amaçla, eski güzel günlerde geçerli olan toplumsal değerleri ve gelenekleri temel bilgi olarak kullanıp insanları eğitmeyi hedeflemiştir. Konfüçyüs için eğitimin hedefi, gerçek ve tam anlamıyla bir insan olabilmektir. Bireylerin gençlik döneminden başlayan bu sürecin, ömür boyu sürecek bir çabayı gerektirdiği, gerçek anlamda bir yetişkin olabilmek için (biyolojik anlamda yetişkin sayılmak yeterli değildir) yaşamboyu öğrenmenin ve öğrenilenleri uygulamanın şart olduğu Büyük Bilgi kitabında dile getirilmiştir. Bu anlayış, günümüz yetişkinler eğitimi felsefesindeki yaşamboyu öğrenme boyutunu hatırlatmaktadır (Ryu, 2010). Diğer yandan, ebeveynlere saygı, devlete sadakat ve toplumsal statülerin gereğini yerine getirme gibi temel değerleri içeren Konfüçyüsçü felsefenin,

muhafazakar ve toplumsal kurumları yaşatmaya önem veren bireyler yetiştirmeyi savunduğu da söylenebilmektedir (Berling, 1996).

Ömrünün büyük bölümünü Atina'da geçirmiş olan Sokrates'e kıyasla, Konfüçyüs, ülkesinde seyahat ederek toplumu ve yöneticileri etkilemeye çalışmıştır. Genel olarak bakıldığında, her iki bilgenin yaşadığı dönemlerde, ülkelerinin ve yaşadıkları şehirlerin huzursuzluk ve istikrarsızlık koşulları altında olduğu görülmektedir. Bu etkenin, yaşadıkları topluma ilişkin sorumlulukları olduğunun bilincinde olan bu insanların hayat tarzları ile öğretmeye ve öğrenmeye yönelmeyi tercih edişlerini açıklayabildiği ileri sürülebilmektedir. Buna ek olarak, her iki bilge de, aslında yeni bir bilgi getirmediklerini (Sokrates bireyin içinde zaten var olan bilgiyi açığa çıkartmaya çalışırken, Konfüçyüs, eski dönemlerin bilgeliklerini öğretmeye çabalamıştır) açıkça dile getirmiş ve kendi konumunu bir tür yardımcılık, yol göstericilik ve/veya aktarıcılık gibi kavramlarla tanımlamıştır.

Yukarıda belirtilmiş olan farklılıklarıyla, Konfüçyüs, günümüz hümanist eğitim anlayışının, Sokrates ise, liberal eğitim anlayışının öncülerinden birisi sayılabilmektedir (Okçabol, 1996). Çünkü, hümanist anlayışta bireyin gelişimine ve çevresiyle bütünleşerek öğrenebilmesine verilen değerin, Konfüçyüs'ün eğitim anlayışından; liberal anlayıştaki ahlaksal boyut ve akılcı bilgilerin aktarımının gerekliliği görüşünün ise Sokrates'in yaklaşımından etkilendiği söylenebilmektedir.

Yöntem ve Araçlar Açısından

Her iki bilgenin de, informal öğretimi kullandığını söyleyebilirsek de, Konfüçyüs'ün, Sokrates'e kıyasla daha sistemli ve disiplinli şartlarla sürdürülen okul ortamlarını da kullandığı bilinmektedir. Hem Sokrates hem de Konfüçyüs, yüzyüze görüşmeye dayalı öğretme yöntemini kullanmıştır. Her ikisi de kendilerine ulaşan insanları dinlemekten kaçınmamıştır. Konfüçyüs'ün, kendisine gelmeden önce arınmış olanlara (kötü özelliklerden ve huylardan) birşeyler öğretmeyi tercih ettiği ve kendisinin onlara yardım edebilmesi için öğrencilerinin kişisel olarak çaba göstermesini istediği bilinmektedir (Beck, 2010).

Her iki bilge de, yaşadıkları dönemin koşulları ile çevrelerindeki insanların niteliklerinin doğal bir sonucu olarak (kitlesele veya büyük gruplardan oluşan bir öğrenci varlığı söz konusu değildir), bireylerin özgün koşullarına göre öğretim yöntemleri ve planları uygulamak durumunda kalmışlardır (Beck, 2010). Dolayısıyla, günümüz yetişkin eğitimi anlayışındaki amaç ve sorun odaklı öğrenmenin gereklerini gerçekleştirebildikleri söylenebilmektedir. Her ikisi de, yüzyüze görüşerek, karşılıklı soru-cevap yöntemi ile bilgi aktarımı ve ölçümü yapmıştır. Yönteme eşlik eden araçlar açısından, Konfüçyüs'ün daha yetkin olduğu görülmektedir, çünkü, düzenli eğitim verdiği dönemlerde, belli temel bilgilerin aktarımını sağlayan kitapları kullanmış durumdadır. Ayrıca, Sokrates, öğrencilerine uyguladığı soru-cevap yönteminde açık uçlu soruları çok nadir

olarak kullanmışken, Konfüçyüs, öğrencilerine yönelttiği açık uçlu sorular aracılığıyla birbirlerinin fikirlerini öğrenmelerini sağlayarak, düşünme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamıştır (Beck, 2010). Dolayısıyla, Konfüçyüs'ün, fikir alışverişi sağlayan soru tarzının, yetişkin öğrenmesine daha uygun görüldüğü söylenebilmektedir.

Pedagojik anlayışa uygun araçlar olarak tanımlanabilen metaforlar (benzetimler) ve şiirler, hem Konfüçyüs hem de Sokrates tarafından yoğun biçimde kullanılmıştır. Bu araçların, konuların anlaşılıp kavranmasını kolaylaştıracağından hareketle, Konfüçyüs, özellikle doğal güzellikleri ve Çin tarihindeki efsaneleri anlatan şiirleri tercih etmiştir. Sokrates ise, anlatmaya çalıştığı şeyin aslında ne kadar basit olduğunu karşısındakine kanıtlayabilmek için günlük yaşamın içerisinde örnekler sunmuştur. Diğer yandan, Sokrates'in, kurduğu meşhur alegoriler (kinayeler) ve benzetimleriyle Konfüçyüs'ten çok ileri düzeyde olduğu da söylenebilmektedir (Beck, 2010). Konfüçyüs'ün yetişkinlere dönük öğretim uygulamasında kullandığı *Büyük Bilgi* kitabını ele aldığımızda, yetişmekte olan gençlere verilen önem ortaya çıkmaktadır. Kapsamındaki üç prensip ve sekiz yol, günümüz yükseköğretim kurumlarının misyonuna paralel konuları ve işlevleri çağrıştırmaktadır. Nitekim, hem bireysel gelişmeye önem veren hem de toplumcu bir anlayışla yurttaşlık ödevlerini yerine getirebilen bireylerin yetiştirilmesi hedefini barındırmaktadır. Bu özellik, Çin toplumunun doğa ve evren ile uyumlu yaşayabilme anlayışının bir ürünü olarak görülebilmektedir. Yine Konfüçyüs'e özgü bir bileşen, dilin ve kavramların doğru kullanılması olmuştur, çünkü, Çin felsefe geleneğinde, adlara atfedilen özel konum hep yerini korumuştur.

Yanılgıların ve yanlış bilgilerin ayıklanarak doğru olana ulaşılmasını hedefleyen Sokratik yöntemde, belli bir bilgiye yönlendirecek olan eleştirel bir sorgulama söz konusudur (Ferguson, 2006). Bu yöntemin pedagojik ve andragojik boyutları üzerine birçok tartışma ve değerlendirme yapılmış durumdadır. Özellikle, yönlendirici ve önceden hedeflenmiş olan belli fikirleri doğurtucu bir tür ebelik rolünü yüklenmiş olan Sokrates'in (veya bu rolü yüklenmiş olan herhangi bir öğretici), bu etkin rolü nedeniyle çocukların öğrenmesine yakın bir duruş sergilediği savunulabilmektedir (Hyland, 2010). Çünkü, öğretici/öğretmen soruları soran taraf olup, öğrenenlerin rolü ise cevap verme edilgenliğiyle sınırlı kalmaktadır. Konfüçyüs'te de soru-cevap yöntemi hakimdir, fakat, sorular öğrenciler tarafından sorulmakta ve yanıtları veren öğretici, öğrencilerin ihtiyaçlarına ve niteliğine uygun içerikte cevaplar vermek durumundadır (Paliwala, 2010). Soru-cevap ikilisine dayalı bu uygulamaların, ders anlatma yönteminden daha fazla etkili olduğuna ilişkin birçok araştırma bulgusu mevcut olup, öğrenenlerin muhakeme becerisini de geliştirmeyi sağladığı bilinmektedir (Coffey, 2010; Paliwala, 2010).

Son olarak, farklı karakterlere, farklı deneyimlere, becerilere ve bilgi düzeyine sahip yetişkin insanlarla muhatap oldukları anlaşılabilir Konfüçyüs ve Sokrates, birbir görüşme yöntemi ağırlıklı olmak üzere, bazı özgün farklılıklar

sergilemişse de, benzer araçlar (şair, müzik, efsaneler, ...vb) da kullanmışlardır. Fakat, Konfüçyüs'ün yöntem ve araçlarının, günümüz yetişkin öğrenmesine ilişkin ilkelerin çoğunu (özyönelim, benlik algısı, yaşamboyu öğrenme ve planlı-düzenli süreçler) karşılayabilmesinden hareketle, pedagojik yaklaşıma kıyasla, (çocukların öğrenmesinin ötesine geçerek) yetişkin öğrenmesi ve eğitimi anlayışına daha paralel bileşenler içerdiği savunulabilmektedir. Ayrıca, soru-cevap ekseninde yürütülen öğretim sürecinin zenginleştirilmesi konusunda Konfüçyüs'ün daha başarılı olduğu görülebilmektedir (örneğin insan profillerinin tartışılması, özlü sözlerin yorumlanması, ...vb.). Bunların nedenleri arasında, Çin ve Yunan toplumunun farklı özellikler taşıyan ahlaki ve dinsel-tinsel kültür bileşenleri öne sürülebilmektedir. Çin toplumunda, Yunan uygarlığının oluşumundan önce yerleşmiş olan Tao anlayışı ile felsefe geleneğinin getirdiği, yetişkin insanların uyum ve sevgi içerisinde yaşamasına odaklanmış ve evrensel yaşama değer veren bir ahlak anlayışı ve bu anlayışın nesillere aktarılmasına özen gösteren bir eğitim geleneği söz konusudur.

Sokrates'in uygarlığının merkezi olan Atina'daki toplumda ise, daha önceden doğa filozofları olarak anılan öncülerin başlattığı bir evren ve doğa eksenli felsefe geleneğinin hakim olduğu görülmektedir. Henüz ahlak, toplumsal değerler ve erdem üzerine tartışma ve kural koyma geleneği oluşturmamış bir toplumda, Sokrates'in ortaya çıkarak bunu anlatmaya ve öğretmeye çalışmasının kolay bir girişim olarak görülemeyeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir süreçteki başlatıcı ve geliştirici rolü oynayan bir kişinin kurguladığı bir öğretim sisteminde, daha etkin ve merkezde olan bir yönlendiriciye ve daha basit araçlara ihtiyaç duyulmasının doğal olduğu ileri sürülebilecektir.

Eğitim Konuları Açısından

Konfüçyüs ve Sokrates'in, öğrencilerine ve onlar nezdinde toplumlarına neleri öğretmek istediğine bakıldığında, kendi toplumlarındaki kültürel sistemin oluşturduğu konular ve etkinlikler karşımıza çıkmaktadır. Ortak noktalar olarak, antik döneme özgü teknolojiyi ve düşünce tarzını yansıtan kültürel öğeler bulunmaktadır. Okuma-yazma, müzik ve bedensel gelişim (sportif) etkinlikleri, antik dönemin Yunan ve Çin uygarlıklarındaki geleneksel eğitim etkinlikleridir. Örneğin, Konfüçyüs, büyük önem verdiği Klasikler'in yeniden düzenlenmesi ve herkes tarafından öğrenilmesi için özel çaba sarfetmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, Klasikler, Çin toplumundaki Tao öğretisini, evrensel döngüleri ve mevsimsel değişimleri, müzikle iletişimi ve toplumsal yakınlaşmayı sağlayan törenleri kapsayan önemli birikimleri içermektedir. Konfüçyüs, bunlar aracılığıyla, Çin toplumundaki sorunların çözüleceğini ve kendinden önceki dönemlerde var olan bilgeliğin ve adil yönetim sisteminin yeniden kurulabileceğini savunmuştur (Beck, 2010).

Her iki bilge de, ülkelerindeki siyasal sistemin mükemmellikten uzak olduğuna vurgu yaparak eleştiriler getirmiş ve daha iyi bir devlet yönetiminin nasıl oluşturulabileceği konusuna eğilmişlerdir. Konfüçyüs, düzgün yönetim ilkelerine ek olarak, özellikle edep ve görgü kurallarına da ağırlık vererek, doğru

davranışların ve mükemmelleşmenin bunlar sayesinde başarılabilceğini anlatmaya çalışmıştır. Yunanlılarda ve Sokrates'in görüşlerinde ise, bireylerin davranışları, kişisel gelişimin ve özel yaşamın bir parçası olarak görülüp, toplumsal boyutta önemli bir konum atfedilmemiştir (Beck, 2010). Bu farklılığın altındaki neden olarak, Çin toplumunun Tao felsefesiyle yaşattığı doğa ve insan sevgisinden kaynaklanan bir zerafet anlayışı olduğu ileri sürülebilmektedir.

Yetişkin eğitimi ve öğrenmesi boyutlarından bakıldığında, sorun ve ihtiyaç odaklılık, benlik algısı ve irade, yaşantılar ve yaşamboyu öğrenme gibi konuları doğrudan kapsamaya beklenmese de, Konfüçyüs'ün, kişisel gelişim ve çevreyle birlikte öğrenme ve öğretme yaklaşımı ile isimlerin ıslahı gibi konularda, yetişkinliğin doğasına ve günlük toplumsal gereksinimlere dönük noktalara daha ayrıntılı olarak eğildiği görülmektedir. Birey ve aile boyutlarından yola çıkıp, aşamalar halinde ilerleyerek mükemmel bir toplumu kurabilmenin yollarını tanımlayan Konfüçyüs'ün (Berling, 1996) hümanist, toplumculuk ve liderlik nitelikleri öne çıkmaktadır. Bu niteliklerinin, ders konularının içeriğine ve ders işleyiş anlayışına da yansıdığı söylenebilmektedir. Genel olarak özetlenecek olduğunda, erdemli olabilmek için gereken bilgelige ulaşabilmenin, öğrenmeye dayalı olduğunu bilen Konfüçyüs ve Sokrates'in, öğretecekleri konularda bunu sağlayacak olan alanlar açısından da benzerlikler sergilediği, dolayısıyla, antik dönemin iki yüksek uygarlığının felsefe ve eğitim boyutlarında birbirlerinden pek uzak olmadığı söylenebilmektedir. Doğal olarak, farklılıkların nedenleri, yukarıda sergilenmiş olan toplum yapılarının özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

“Filozofların aydınlatmadığı toplumu, şarlatanlar aldatır”.
(Condorcet, Akt.Meriç, 1998:60)

Yukarıda değinildiği gibi, hem Konfüçyüs hem de Sokrates'in eğitim felsefesi, erdem ve kişisel gelişim üzerine kurulmuştur. Bu nedenle, diğer farklı konuların yapısı içerisinde de, bu ana görüşün izlerini bulmak mümkün olmaktadır. Bu yönüyle, aslında her iki bilginin gözlemleriyle saptayıp savundukları görüşlerin ve ilkelerin, günümüzün yetişkin eğitimi gereksinimiyle çakışması kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü, yetişkin bireylerin yaşam şartları (değişen teknoloji ve düşünce sistemleriyle birlikte) değişiyor olsa da, insan doğasına ilişkin temel niteliklerin değişmediği görülebilmektedir. Örneğin, insan hayatında hem çocukluk hem de yetişkinlik evrelerindeki öğrenmenin gerekliliği ve önemi, erdemli olmanın anlamı ve bilginin toplumsal hayattaki rolü gibi konular, antik dönemden bugüne uzanan bir fikirler akımı oluşturmaya devam etmektedir.

Yetişkin insanlara kendini tanımayı, öğrenmeyi ve bilgi/bilgelik aracılığıyla erdemli olmayı öğretmeye çalışan Konfüçyüs ve Sokrates'in günümüzün yükseköğretimine denk düşen bir düzeyde öğretim gerçekleştirmeye çalıştıkları da söylenebilmektedir (çünkü, ikisinin de öğrencilerinin büyük çoğunluğu yetişkin erkekler olmuştur) (Beck, 2010). Doğal olarak, o dönemin yetişkin insanların öğrenme ihtiyaçları ile günümüz yetişkinlerinin öğrenmeye yönelme

nedenleri tümüyle aynı olamasa da (teknolojik, ekonomik, siyasal,...vb. nedenlerle), öğrenme ve eğitime ilişkin gereksinimin ve toplumsal yapıda eğitim kurumunun taşıdığı işlevlerin değişmediğini söylemek olanaklıdır. Buna ek olarak, hem Konfüçyüs hem de Sokrates'in mesleki veya zanaat becerileri üzerine bir eğitim kurgusu oluşturmaya yönelmedikleri görülmektedir.

Özellikle Konfüçyüs'ün, yetişkinlerin öğrenmesine ilişkin ilkeleri kapsayan Temel Öğrenme ve Büyük Öğrenme/Bilgi kaynaklarına dayanılarak, üç prensip ve sekiz yol biçiminde formüle edilmiş olan düşünce ve eylem çerçevesine dikkat çekmek gerekmektedir. Bu yapıda, aile içerisinde ve diğer toplumsal ortamlarda etkin ve üretken biçimde yaşayabilen ve bunu yaparken karşılıklı olarak sürdürülmesi gereken öğrenme-öğretme ilişkilerini yürütebilen bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu süreçte, önce gençler için Temel Öğrenme ile bir tür yetişkinliğe hazırlık anlayışı ve sonra Büyük Öğrenme ile olgunluk aşamaları söz konusudur. Dolayısıyla, Konfüçyüsçülükteki eğitim anlayışında, insan hayatının farklı evrelerine dönük bir öğrenme ve öğretme felsefesinin hakim olduğu açıktır. Ömür boyu süren bu tür bir (toplumsal çevreyle) birlikte öğrenme anlayışının, günümüz yaşamboyu öğrenme anlayışını da aşan bileşenler içerdiği de savunulabilecektir. Buna karşılık, Sokrates'in meşhur yöntemi için ise, pedagojik yönü ağır basan bir tarz olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Çünkü, Konfüçyüs'ün, çevresindeki insanlarla birlikte devamlı ve dinamik bir öğrenme yaşantısı içinde kendini ve bilgi düzeyini geliştiren bireylerine karşılık, Sokrates'in, gizil ve durağan olarak tanımlanabilecek bilgi hazinesini keşfedebilmesi için güdülenmesi ve yönlendirilmesi gereken insanları söz konusudur.

Bu konuda yapılmış diğer araştırmalardan birisi olan Tweed ve Lehman'ın (2002) çalışmasında da, Konfüçyüs'ün öğrenme yaklaşımının, öğrenenlere karşı daha saygıdeğer ve dayanışmacı bir yapıda olduğu yargısına ulaşılmıştır (Ryu, 2010).

Sonuç olarak, günümüzün yetişkin eğitimi ve öğrenmesi anlayışındaki boyutlarıyla değerlendirildiğinde, Çin uygarlığının felsefe, eğitim ve ahlak geleneğinden kaynaklandığı öne sürülebilecek nedenlerle, eğitim ve öğrenme süreçlerine daha özenli ve işlevsel bir konum yüklediği ve Konfüçyüs'ün yukarıda belirtilmiş olan özgün yaklaşımları nedeniyle, günümüz yetişkin eğitimi ve öğrenmesi çerçevesine daha yakın değerleri ve yöntemleri yansıttığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arslan, Ahmet. (2008). *İlkçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı.
- Aster, von Ernst. (1999). *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, (Çev: V. Okur) İstanbul: İm Yayınları.

- Aydın, Hasan. (2010). *Socrates'in Felsefesi Işığında Sokratik Yönteme Analitik Bir Yaklaşım*, http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf_UT_364.pdf, erişim tarihi:17.10.2010
- Bakırezer, Güven. (2008). Antik Yunan Düşüncesinde Kölelik, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2008, Cilt: 63(1), 17-51.
- Beck, Sanderson. (2010). *Confucius and Socrates- Teaching Wisdom*, <http://www.san.beck.org>, erişim tarihi:04.11.2010.
- Berling, Judith A. (1982). Confucianism, *Focus on Asian Studies*, Vol.2, No:1, Fall.
- Bilhan, Saffet. (2010). Asya Eğitim Felsefesine Tarihsel Bir Yaklaşım, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, <http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdfler/1983-16-2/77-113.pdf>, 77-112, Serişim tarihi:17.10.2010.
- Bilir, Mehmet. (2009). *Yetişkin Eğitiminin Tarihsel Gelişimi, Yetişkin Eğitimi-Derleyenler: A.Yıldız, M. Uysal*, İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Coffey, Heather. (2010). *Socratic Method*, www.learnnc.org/lp/pages/4994, erişim tarihi:15.02.2010.
- Demiralp, Didem. (2008). Socrates Etiği ve Sanat, *AÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, 237-243.
- Demirci, Fatih. (2009). Platon'da Cumhuriyet-Demokrasi Gerilimi: Geçmişteki Bir İnkilemin Günümüze Uzanan Etkileri, *Journal of Azerbaijani Studies*, Vol.12,(1-2), 113-127.
- Diakov V, Kovalev S. (2010). *İlkçağ Tarihi*, (Çev: Ö. İnce) İstanbul: Yordam Kitap.
- Duman, Ahmet. (2007). *Yetişkinler Eğitimi*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ehlade, Mircea. (2010). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Cilt-2, [http://www.altincizdiklerim.com/ozetler/Dinselinançlar ve Dusunceler Tarihi-II – Mircea Eilade.pdf](http://www.altincizdiklerim.com/ozetler/Dinselinançlar%20ve%20DusuncelerTarihi-II-MirceaEilade.pdf), erişim tarihi:10.11.2010.
- Ferguson, Ronald. (2010). *Socrates and Plato: From Dialogue to Dialectic*, <http://www.international-relations.com/History/SocratesPlato.htm>, erişim tarihi:15.11.2010.
- Güç, Ahmet. (2001). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2001, Cilt 10(2), 43-65.
- Hocaoğlu, Durmuş.(2010). *Sokrates Öncesi Grek Felsefesi*, Ders Notları, http://www.durmushocaoğlu.com/data/yazıpdf/DHocaoğlu_685__DERS_NOTU_FELSEFE_SokratesÖncesi_Grek_Felsefesi_Edisyon_2.pdf?rnd=117415666, erişim tarihi:01.11.2010.
- Hyland, Terry. (2010). *Was Socrates an Andragogue or a Pedagogue?*, http://digitalcommons.bolton.ac.uk/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=ed_chapters, erişim tarihi:15.11.2010.
- Kee, Youngwha. (2010). *Adult Learning From a Confucian Way of Thinking-Challenging The Hegemony of Western Views of Learning*, <http://www.adulterc.org/Proceedings/2005/Symposia/Merriam.PDF>, 17.10.2010
- Kızılıcak, Recep. (2010). Çin Halk Cumhuriyeti Yönetim Sistemi, *İçişleri Bakanlığı Dünyada Kamu Yönetimi Araştırması Projesi Raporu*, http://www.arem.gov.tr/proje/yonetim/Dunyada_Kamu_yon/cin.pdf, erişim tarihi:09.11.2010.
- Lerner, Robert E. ve diğerleri. (1993). *Western Civilizations-Their History and Their Culture*, 12. Edition, New York: W.W. Norton & Company Inc.
- Meriç, Cemil. (1998). *Umrandan Uygurlığa*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Messadie, Gerald. (1998). *Şeytanın Genel Tarihi*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Nadeau, Kathleen. (2010). *Confucianism: Sacred or Secular?*, <http://eapi.admu.edu.ph/eapr005/nadeau.htm>, erişim tarihi:04.11.2010.

- Okçabol, Rfât. (1996). *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, İstanbul: Der Yayınları.
- Özdemir, İbrahim. (2001). *Doğayı Evimiz Olarak Algılamak: Neo-Konfüçyüsçülüğün Çevre Etiği Üzerine Bildiri, 12-13 Kasım 2001*, 1. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi'nde sunulmuştur.
- Paliwala, Abdul. (2010). *Socrates and Confucius: A Long History of Information Technology in Legal Education*, *European Journal of Law and Technology*, Vol 1, No 1.
- Ryu, Kiung. (2010). *The Teachings of Confucius: A Humanistic Adult Education Perspective*, <http://www.adulterc.org/Proceedings/2008/Proceedings/Ryu.pdf>, erişim tarihi:17.10.2010.
- Sun, Qi. (2010). *Learning To Be Human: The Implications of Confucian Perceptions On Ends and Means For The Practice of Modern Adult Education*, <http://scholarworks.iupui.edu/handle/1805/410>, erişim tarihi:08.11.2010.
- Tekin, Meral. (1996). *Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon*, Ankara: Yüksel Matbaacılık.
- Tümkiye, Banu. (2008). *Nietzsche'ye Göre Sanat ve Tragedya'nın Doğuşu*, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 1(4), 1-14.
- Türker, Nurcan. (2007). Çin'deki Düşünce Akımlarına Genel Bakış, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2007(1), 289-298.
- Yu-lan, Fung. (2009). *Çin Felsefesi Tarihi*, (Çev: F. Aydın) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zukeran, Pat. (2010). *Confucius*, <http://www.leaderu.com/orgs/probe/docs/confucius.html>, erişim tarihi:23.11.2010.

SUMMARY

Purpose and Significance

As commonly stated, it is obvious that learning and education of adults will be drawing attention for the next decades. Growing needs for new concepts and approaches on learning and education may require researches which reveal both local and universal circumstances and facts. Hence, on the way of seeking for universal methods and concepts on adult learning and education, some of the historical characters and methods deserve to be addressed. In this paper, owing to their distinctive, deeprooted and compelling philosophies, two of such characters have been discussed: Confucius, from the Ancient Chinese culture and Socrates from Ancient Greek civilization.

At this point, beside their philosophical identities, intention and efforts in teaching periods must be recognized as teaching for a collective enlightenment. Thus comparing and juxtaposing their philosophic attitudes in order to infer educational results for pedagogical and andragogical approaches, require multidimensional evaluations. Furthermore, analyzing the inherited impacts of ancient Chinese and Greek civilizations' characteristics on their techniques and thoughts is expected to provide new points of views on adult education. In this study, an adult education based comparison and evaluation of two philosophers' thoughts and teaching techniques are aimed.

Methods

It is the literature review technique which has been used for this study. In order to obtain the philosophical and historical information about Confucius and Socrates' profile and thoughts, both Chinese and western authors' studies which consists of papers and books written in English have been analyzed. In this study, both Confucius and Socrates' education philosophies have been compared in a systematical approach. The structure of comparison consists of four main parts: First, characteristics and social conditions of both civilizations have been described; in the second part, two philosophers' basic philosophies about human being and education (in a society) have been explained. In the third part, there are their teaching methods, materials and subjects. And the discussions on comparison from the point of adult educational view are in the last part.

Results

There are many differences have been recognised between ancient Chinese and Greek civilization's social structures. For instance, the ancient Greek society had characteristics of a marine and trade-based society, on the other hand, the Chinese society might be called as an agricultural society. In spite of such distinctions, it can be said that both philosophers were longing for a better designed and happy society which could be built upon more educated, sensible and ethical individuals (in Confucius' philosophy, defined as complete human). The main distinctions appear in civilizational characteristics and basic individual

teaching methods. However, their some kinds of methods (conversations, myths, poetry, metaphors,) and some of teaching subjects are similar.

Confucius' views about education's functions and his approach to young's and adults' learning require some conditions of the philosophy of today's adult education (self-conception, lifelong learning). Furthermore, it can be inferred from the books of Elementary and Great Learning, Confucian education philosophy including distinguished principals for young and adults is beyond today's education systems. Such a classification and conceptual goals of Elementary and Great Learning indicate that it is important to build different approaches for different life stages. So, Great Learning's main goal is to cultivate moral self-knowledge and virtue to fulfill Confucius' peaceful and harmonious world, through developing individuals in accordance with their own social environment.

In Socratic learning implementations, his pupils were to be directed by instructor-teacher's contra questions to their answers in order to gain inductive thinking and formulation of universal definitions or concepts. Similarly in Confucian way, it's such a face-to-face conversation based method, but, unlike Confucius', learners are subjected to instructor's predetermined directives to obtain or explore the required and intended knowledge.

In analyzing the learning subjects and materials of both philosophers, it can be said that they provided their pupils with similar issues as daily problems, politics, individual development, moral values, sports, music and poetry. As seen easily, such topics reflects both universal and ancient times' local necessities.

From the point of basic conceptual evaluation, it can be said that Confucius seems to be more systematic and humanist and he had a learner based teaching and wisdom philosophy; but Socrates' method, wisdom philosophy and teaching approach are teacher based and more authoritative than Confucius'.

Discussion and Conclusions

Consequently, as a result of statements above, Confucius' educational sense, humanist values and educational principles lead us to regard him as an adult educator mainly. In contrast, we found that, Socrates' approach might be accepted as not suitable for adults, but children's instruction and training. On the other hand, it must be emphasized that on the way to perfect and complete society, both great teachers focused on developing the individuals who were respected as main parts of the social structure. We can say that, the areas in that differences appear between Confucius' and Socrates' approach are the personal source and use of knowledge in the process of learning and living. In the Confucian point of view, there are specified stages and rules that depends on personal circumstances, for learning and teaching required social values and knowledge. So that, it may be stated that there are congruities between Confucian concept and today's adult education principles.